

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

SZERKESZTI

MAGYARY ZOLTÁN

A közigazgatási bíróság hivatása RAKOVSZKY IVÁN

A honvédelmi tudományok
kialakulása. V. MAGYAROSY SÁNDOR

Könyvszemle

A községek feladatkörének változása a Német Birodalomban (*Horváth Kálmán*).

Tudomány és élet

Reform és kodifikáció (*Valló József*) — A gyakorlati közigazgatási vizsga és az egységes bírói és ügyvédi vizsga közös szempontjai (*Karay Kálmán*) — Közigazgatási tanulmányút a föld körül (*Vecsek-lőy József*) — A német anyagbeszerzők feladatai (*Göbel József*).

K I A D J A A

MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET

B U D A P E S T

1 9 4 1

Egyes szám ára 1.—P

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

MEGJELENIK ÉVENKÉNT TIZSZER.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET, BUDAPEST, IV. PÁZMÁNY PÉTER-TÉR 1.
I. EMELET, 116. SZ. — TELEFON: 184—623.

TARTALOM

	Oldal
A közigazgatási bíróság hivatása	RAKOVSZKY IVÁN 169
A honvédelmi tudományok kialakulása	v. MAGYAROSY SÁNDOR 173
Könyvszemle	197
A községek feladatkörének változása a Német Birodalomban (<i>Horváth Kálmán</i>).	
Tudomány és élet	193
Reform és kodifikáció (<i>Valló József</i>) — A gyakorlati közigazgatási vizsga és az egységes bírói és ügyvédi vizsga közös szempontjai (<i>Karay Kálmán</i>) — Közigazgatási tanulmányút a föld körül (<i>Vecseklőy József</i>) — A német anyagbeszerzők feladatai (<i>Göbel József</i>).	

E szám munkatársai:

Rakovszky Iván dr., t. t. a m. kir. Közigazgatási Bíróság elnöke. — *Vitéz Magyarosy Sándor* m. kir. tábornok. — *Horváth Kálmán dr.* Bp. Szföv. Elektromos Művei mérnöke, hites könyvvizsgáló. — *Valló József dr.* pénzügyi segédtitkár. — *Karay Kálmán dr.* Vác város főjegyzője, a Belügyminisztériumban működő Közigazgatás-racionalizálási Bizottság tagja. — *Vecseklőy József dr.* a Belügyminisztériumba berendelt szföv. tanácsjegyző. — *Göbel József dr.* szföv. üzemi segédtitkár.

A Közigazgatástudomány évi előfizetési ára 10 pengő. Jogi személyek, könyvtárak, intézetek részére évi 24 pengő. Az előfizetési ár félévi részletekben is fizethető. Póstatakarékpénztári csekkszámra száma: 36.111.

FELELŐS KIADÓ: MAGYARY ZOLTÁN.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.

A nyomdáért felelős: Mészáros József.

A KÖZIGAZGATÁSI BÍRÓSÁG HIVATÁSA.

Rakovszky Iván t. t. elnöki beköszöntő beszéde.

Amikor a Közigazgatási Bíróság egyeteme előtt letettem az esküt, mellyel hivatalos kötelességeim hűséges és lelkiismeretes teljesítését fogadtam, az ebben az eskűben foglalt kötelezettségeken felül nagy és távolabbi erkölcsi elkötelezettséget is érzek törnyosulni magam előtt. Ebben a székben nem elég tisztességes embernek lenni, aki kötelességeit becsületesen teljesíti és a törvényt betartja. Ebben a székben az elődök nagyszerű példája és fényes neve többre kötelez. Ebben az elnöki székben működött Wekerle Sándor, hazánk történetének ez a kiváló gyakorlati államférfia, itt ült báró Wlassics Gyula, a nagyszerű elméleti közjogász. Az ő tudásuk nagyszerűsége jelöli ki azt a célt, mely felé utódjuknak is törekedni kell: gyakorlati és elméleti elmélyülésre és szellemi felkészültségre. — De ugvanígy ragyogó példát látok magam előtt, ha csak a közelmúltba tekintek is vissza. Olyan férfitől veszem át ezt a feladatkört, akit ifjú koromban — mivel idősebb nálam. — megtanultam tisztelni, majd akivel később a közéletben közös munkák során szoros barátság kötött össze s akiben tiszteltem és barátságon keresztül a lelkiismeretes és komoly munkateljesítést, a felelősség érzetének egészen ritka emelkedettségét és a szellemi élet élénkségének imponáló gazdagságát tanultam meg ismerni és csodálni. Arra kell törekednem, hogy a tőle átvett komoly és felelősségteljes munkában méltó utódja tudjak lenni.

A nagy elődök személyi varázsától eltekintve is azonban az az érzésem, hogy a közigazgatási bíróság elnöki állása olyan feladatkör, amelyet mindenki, akit sorsa a magyar közigazgatási jog munkaterületével jegyzett el, nemes becsvágya legteltjesebb ki-elégítéseül fogadhat el.

Pedig én fiatal korom óta ennek a munkának vagyok egyik szerény, de szívvel-lélekkel felesküdtöt harcosa. Mint fiatal ember kerültem a közigazgatás szolgálatába. Most több, mint harminc év távolságán keresztül magam is teljes tárgyilagossággal mondhatom el magamról, hogy nemcsak a külső körülmények következtében kerültem egész fiatalon vezető helyzetbe egyik vármegyénk életében, de meg voltak ennek a belső, lélektani okai is. Az érdeklődésnek és tanulni vágyásnak mohó lelkesedésével fogtam a közigazgatás munkájához és igyekeztem szinte belső tűz által hajtva, gyakorlati és elméleti téren egyaránt gyarapítani és tökéletesíteni felkészültségemet.

A törvényhozásba jutva ugyancsak a közigazgatási jogi szakterén kerestem fontos és komoly feladatokat és aránylag még szintén igen fiatalon tanultam bele a törvényelőkészítés nehéz

munkájába és lestem el a törvény születésének élettani titkait. Van-e ennél tökéletesebb iskola fiatal embernek, aki tanulni és fejlődni akar? Így jutottam el arra a polcra, amely a gyakorlati végrehajtó közigazgatás legragvógóbb kicsúcsosodása, így lettem belügyminiszter és vezettem majdnem öt éven át a magyar közigazgatást. Ezért mondtam magamról, hogy életem már fiatalon a magyar közigazgatási jog munkaterületével kötött össze.

Azt mondtam, hogy az ilyen ember számára becsvágya legnemesebb kielégülését jelentheti a közigazgatási bíróság elnöki széke. Azt mondhatná erre valaki, hogy hiszen a közigazgatás terén vannak állások, amelyek kívánatosabbak, mert nagyobb és teljesebb konkrét hatalom jár velük. A szolgabírónak is több a konkrét hatalma, mint annak, aki csak a felek akarata folytán elébe került vitás ügyek felett dönthet. Azt is lehet mondani, hogy a törvényelőkészítés munkája szebb és érdekesebb, mint a jog bírói szolgáltatása, mert az elméleti tudás vértetében, a gyakorlati élet követelményei ismeretének fegyverével egy ország jövődjét és sorsát irányítja és szabja meg. És mégis azt kell mondanom, hogy a magyar közigazgatási munkában a legszebb állás ez az elnöki állás, még közigazgatási hatalom és törvényalkotási jogkör nélkül is, mert a jogszolgáltatás törvényességének oltalmazása a közigazgatási jog legszebb feladata. Ez koronája a magyar közigazgatási életnek. Ez óvja meg ezt a mindenkire érintő jogterületet, — mellyel az élet útján végeredményben mindenki sokszor érintkezésbe kerül, — tévedések és túlkapások ellen. A törvényalkotó a napi életre szab tételes jogot. A gyakorlati közigazgatás a tételes jogot érvényesíti a mindennapi életben. A közigazgatási bíráskodás a mindennapi közigazgatást alkalmazza a tételes joghoz, tehát a kettő felett állván összekapcsolja őket, s ezért ez a legnevezetesebb és legnemesebb feladat.

A törvényhozó munkája mindenesetre izgalmasabb, mert saját belátása szerint alkot és teremt jogszabályt, de biztos kiinduló alapjai és támpontjai nem lévén, gyakran tévedhet és alkothat olyat, ami be nem válik. A bírói jogszolgáltatás átszűrt jogszabályt alkalmaz részletesen felderített tényálláshoz és ebben a munkájában biztonsággal, határozottsággal, tévedések veszélye nélkül haladhat s ezért ez az emberibb és élettellel teljesebb munka. Mindehhez hozzávéve a lelkiismeretességnek és komoly megfontolásnak azt az emelkedettségét, mely a bíróság működésében kötelező, joggal mondhatjuk, hogy ennek a bíróságnak a munkája a legszebb közigazgatási hivatás!

A népek mithológiája árulja el legjobban egy-egy nemzet öröklött és ösztönszerű felfogását a jogról és igazságról. A régi rómaiaknál az igazságot bekötött szemű, pallost tartó nő jelképezte. Az ő igazságérzetük a jogot és jogszolgáltatást elvont szellemi erőnek érezte. Ezért ők dolgozták ki a jognak a történelem során soha érvényét nem veszített elméleti egész szerkezetét.

A német mithologia Wotanban, az erkölcsalkotóban látja a jogi élet jelképét. Ebben a hatalmas istenben, aki midőn reá ke-

rül a sor, önmaga dönti romba Walhalláját a köz érdekében. Megnyilvánulása ez annak a német léleknek, mely elsősorban a szervezetségben, a fegyelemben és önmagunknak a köz érdeke alá való rendelkezésben látja a jog lényegét. Nekünk is van olyan jelképünk, amely az igazságot eleveníti meg a magyar ember szemében: Mátyás király. Az a Mátyás király, aki végigjárja az országot, minden kisember hű barátja, váratlanul felbukkanó támogatója a hatalmasok visszaéléseivel és túlkapásaival szemben. A magyar igazságnak ez a legendás jelképe a jellemző a magyarra. Mi az igazság lényegét a hatalmat gyakorlók becsületességében, a kis és támasz nélküli ember jogának feltétlen érvényesítésében látjuk. Ez a magyar jogi ideál és ennek az ideálnak szolgálatában áll a közigazgatási bíróság, amikor a jogot és igazságot védelmezi minden rendű és rangú honpolgár számára a hatalmat bírók tévedései és túlkapásai ellen. Mátyás király igazságát!

A közigazgatási bíróság feladatköre alapján véve csak a tételes jog lelkiismeretes végrehajtásának ellenőrzésében áll. Aki azonban a bíróság munkájában részt vesz, s jogi eseteken keresztül az életet maga előtt napról-napra leperegni látja, kell, hogy értékes tapasztalatokat gyűjtsön, amelyek a törvények jóságát, alkalmazhatóságát, s az élettel való összhangját, illetőleg hibáit, az alkalmazhatóságnak és összhangnak esetleges hiányait is feltárják előtte. Ennek a tételnek a következményeit vonta le a törvényhozás akkor, amikor a bíróság elnökének és másodelnökének a felsőházban, tehát a törvényhozásban helyet és szavazatot adott. Én ezt a felsőházi tagságot sohasem fogom úgy felfogni, mintha az nekem egyénileg szólna. Szól ez ennek a bíróságnak, annak a szellemi munkának, ami itt folyik, azoknak a tapasztalatoknak, melyek itt gyűjthetők. Érzésem szerint elsősorban ezeket az objektív tapasztalatokat kell érvényesítenem törvényhozói megbízatásomban s mögöttük egyéni, hogy úgy mondjuk politikai felfogásomnak háttérbe kell vonulnia.

Viszont azonban azt az általában elterjedt felfogást, hogy a magasabb közjogi állások betöltőinek a törvényhozás munkájában konzervatívoknak, a régi jog és állapotok megőrzőinek kell lenni, egyáltalán nem vallom. Egy ország jogrendszere állandóan fejlődő, tökéletesedő és ezért mozgékony, eleven életet élő megnyilvánulás. Ma a magyar nemzet nagy és örvendetes átalakuláson megy át, visszatérve a régi öröklött gazdagsághoz, területben, népességben és a népesség nemzeti megoszlásában. A magyar gazdasági élet ugyanakkor átalakul, nyugatiasodik, új igények, új társadalmi csoportosulások lépnek fel; mindezek a körülmények jogrendszerünk alapjaiban is mozgást okoznak, amely felett a törvényhozónak úrrá kell lennie. Tendenciák indulnak meg, amelyekből ki kell válogatni a jót és a helyeset, hogy annál eredményesebben legyen legyőzhető és megfékezhető az ami veszedelmes. Ne várja tehát tőlem senki, hogy az állásommal egybe kötött törvényhozási munkában bekötött szemmel járó maradi legyek, aki nem veszi észre a haladó kor követelményeit. Itteni mun-

kámban szerzett tapasztalataimat is így értékesíthetem legeredményesebben.

Viták folynak ma az alkotmányreform körül, melyek a közigazgatási bíróságnak, mint amely egyszersmind közjogi bíróság is, — elsősorban kell, hogy figyelmét felébredjék. A magyar nemzet ősi tradíciója, hogy alkotmányosan kormányozzák. Az alkotmány védelme nemcsak a törvényekből, de nemzetünk szelleméből is folyik. Nagy hiba azonban az alkotmányt mozdulatlan és módosíthatatlan merev jogszabályként felfogni. Az alkotmány is módosítható alkotmányos módon és az alkotmány állandó továbbépítése a magyar jogfejlődés egyik legjellegzetesebb fejezete. Ha az alkotmány merev és módosíthatatlan jogi terep volna, végeredményben a parlamentarizmushoz sem juthattunk volna el és még kevésbé az általános titkos választójoghoz, vagy lajstromos szavazáshoz. A nemzeti élet érdeke, hogy az alkotmány a nemzet belső változó fejlődő énjével mindenkor összhangban legyen és a mindenkor adott külső körülmények között érvényesülni tudjon. Hazánk egyik legkiválóbb köz-, és közigazgatási jogásza, Grünwald Béla írja:

„Nincs nagyobb szerencsétlenség egy nemzetre nézve, mint ha nem tudja megtalálni azt a formát, melyben legcélszerűbben s legbiztosabban érvényesítheti a rendelkezésre álló erőket céljai elérésére.“

Ezt a formát a nemzetnek mindenkor keresnie szabad és keresnie kell most is, természetesen úgy, hogy a mi jó és bevált azt megőrizze, s az újítás ne a hatalmasok vagy egyesek, hanem a nemzet egyeteme érdekében történjék és úgy, hogy az új közjogi rend alkotmányosan létrejött és valóban alkotmány legyen, mely a nemzet jogait nem semmisíti meg.

A mi bíróságunk szorosabban vett munkaterületén belül, — azt hiszem a bíróság minden egyes tagjának egyetértésével. — helyesnek tartom mindjárt eleve megemlíteni, hogy a középfokú közigazgatási bíróság felállítását elkerülhetetlen szükségességnek vallom. Ebben a testületben nem kell bővebben kifejtteni, hogy közigazgatásunk mennyi konkrét hibája volna ezen az úton orvosolható. Nemcsak ez a testület szabadulna sok olyan munkától, mely a legfelsőbb bíróság hatáskörébe alig illik bele, de közigazgatásunk legnagyobb hibájának, a túlzott központosításnak és a felelősségtől való aggodásnak káros jelenségeit lehetne a középfokú közigazgatási bíróság megfelelő szervezetével megszüntetni, vagy legalább is erősen csökkenteni.

Kezdő megyei tisztviselő koromban tanultam egy axiómát, mely azóta is közigazgatási munkámban mindig szemem előtt lebegett. Vármegyém öreg és bölcs alispánja oktatott eképpen: „Mind den ügyet úgy kell elintézni, ahogy azt a józan ész és a becsületes szív parancsolja. A törvény és rendelet csak arra való, hogy kikeressük az indokolást hozzá.“ A végrehajtó közigazgatás szolgálatában soha sem tévesztettem szem elől ezt az alapigazságot és azt tapasztaltam, hogy annak irányítása mellett mindig lehet igaz-

ságos és jó munkát végezni. Nekünk itt ebben a teremben, akik tételes jogot bírói hatalommal alkalmazunk, nem lehet ezt az irányelvet a maga teljes merevségében követnünk. Jobban kötve vagyunk a törvény betűjéhez és gondolnunk kell arra is, hogy egyes konkrét esetekre hozott határozataink irányadók lehetnek olyan hasonló esetekben, ahol ugyanolyan méltánylandó mellékkörülmények esetleg nem forognak fenn. De mégis abból kell kiindulnunk, hogy a józan ész és a becsületes szív parancsolatja a törvény paragrafusai között mindig megbujik valahol. A törvényszakaszok rideg szavai az élet rögein talán botorkálnak helyelközzel, de bölcsességgel és helyes jogérzéssel mindig lehet őket egyenes és szilárd útra vezetni, ahol az igazság méltányosság is és a jog nem elvont elveket, de a való életet oltalmazza ártalmas erők árja ellen. A törvény betűjéhez való lelkismeretes ragaszkodást mindig össze lehet kötni az ész és szív parancsolta erkölcsi rendeléssel.

Ilyen szellemet vélek én itt, ebben az épületben megtalálni és szolgálni, ennek a szellemnek akarok én itt munkása és irányítója lenni. Ebben a szellemben kívánok én Veletek kedves munkatársaim találkozni, hogy vállvetett közös összefogásban védjük és oltalmazzuk a magyar közigazgatás életének törvényhez való hűségét.

A HONVÉDELMI TUDOMÁNYOK KIALAKULÁSA.

Minden államnak az úgynevezett államalkotó belső munka mellett állandó küzdelmet kell kifejtenie a kívülről jövő és megbontására jobban mondva megsemmisítésére törő erőkkel szemben. Ez a küzdelem állandóan folyik. Békében az állam gazdasági és szellemi erői vívják meg, míg háborúban az erőszak ténye — a fegyveres erő pusztító hatása — is csatlakozik hozzájuk és dönti el a küzdelmet.

Minden államnak létérdeke, hogy a békeévek előkészítő küzdelmeit követő „döntőből” — a háborúból győztesen kerüljön ki. A győzelem mindig azoké az államoké volt, amelyek nagyobb kényszerítő, illetve pusztító hatást voltak képesek kifejteni, mint ellenfeleik. — Erre pedig azok az államok voltak képesek, amelyek a másiknál jobban készültek fel a küzdelemre. A jobb felkészülés alatt azt kell érteni, hogy az őket alkotó erőtevézőket nagyobb mérvben vették igénybe és képesítették a küzdelemre, — mint ellenfeleik.

Minden korszakban a „jövő háborújának” az elképzelése adta meg az arra való felkészülés alapelveit és szervezésének irányát. Ez az elképzelés azután döntő kihatással volt egyrészt a békeévek küzdelmeit megvívni hivatott gazdasági és szellemi erők kialakítására, másrészt a küzdelem eldöntésére, vagyis az erőszak tényének keresztülvitelére — a háború megvívására — hivatott haderő előállítására, békebeli és háborús létszámára, szervezé-

sére, felszerelésére, harceljására és kiképzésére. Csak természetes folyománya az emberek szellemi egyenlőtlenségének és a háború kialakulását befolyásoló tényezők bizonytalanságának, hogy az egymással szembenálló államok mindegyike másképpen képzelte el a „jövő háborúját”. Ennélfogva mindegyik — abban a meggyőződésben, hogy az ő elképzelése a helyes — másképpen készült is fel a jövő háborújára. Helyesen képzelte el az, aki győzött és helytelenül az, akit legyőztek! Tehát a „jövő háborújáról”, vagyis az állam létküzdelmének eldöntéséről alkotott elképzelés helyes vagy helytelen volta mindig csak utólag derül ki és annak igazságos, de könyörtelen bírója mindenkor maga a háború.

Az újabb kor történelméből a napoleoni háborúk azok, amelyek különösen szembeszökően mutatják a szembenálló feleknek a jövő háborújáról alkotott nézeteinek ellentétes voltát és ennek következtében felkészülésük aránytalanságát.

A monarchikus államok háborúit Clausewitz „Vom Kriege” című munkájában a következőképpen jellemzi:

„A XVIII. században befejezést nyer az államok belső életének konszolidálása. Az alattvalók eddigi személyi kötelezettségeiket pénzzel váltják meg. Résztint a gyorsan előrehaladó műveltség, részint a kifejlett közigazgatás az államhatalmat nagyra teszik. A rendek jogai és kiváltságai erősen korlátozódtak, a királyi hatalom megerősödött, a kormány pedig, amely az állam érdekeit képviselte teljes egységgé lett.

Az államhatalom tehát képes volt arra, hogy — ha szükséges — nagy hadseregeket alkosson és így nagy célokat tűzzön maga elé. Megvoltak az alapfeltételek az eszköz előteremtésére. Mégis az nem következett be. A hadsereg ellátása ugyanis ugyanabból a kincstárból történt, melyet a fejedelem félig-meddig magáénak tekintett, vagy legalább is olyannak, melyhez csak a kormánynak, de a népnek nincsen semmi köze. Ezenkívül a külállamokkal fennálló viszonyok egy pár kereskedelmi cikken kívül csak a kincstár, vagy kormány érdekeit érintették, nem pedig a népet; legalább is mindenhol ezt vallották. A kormány így nagy javak birtokosának és gondozójának tekintvén magát, egyfelől azon volt, hogy azokat folyton szaprítsa, másrészt viszont tagadta, hogy az alattvalókat ez a birtokszaporítás érdekelte volna.

A nép tehát, amely a nomád népek háborúiban a legfontosabb tényező volt, a 18. században az említett viszonyoknál fogva közvetlenül semmiféle befolyással sem volt a háborúra és arra csak általános érényei, vagy hibáival gyakorolt befolyást.

A háború ennek következtében abban a mértékben, amint a kormány a népetől elkülönítette magát s önmagát az állammal azonosította, a *kormány magánügyévé vált* és mással, mint a kincsesláda fenekén lévő tallérokkal, valamint az országban és szomszédos tartományokban kóborló gyülevész zsoldos népséggel nem vivathatott. Ennek természetes következménye az volt, hogy a hadviselő felek részéről igénybe vehető hadieszközöket úgy terjedelmük, mint tartalmuk tekintetében könnyen át lehetett tekinteni. Ez a körülmény azután a háborút legveszélyesebb jellegétől, vagyis a szélsőségek, azaz az abszolút formája után való törekvéstől és az ehhez fűződő lehetőségek sokaságától fosztotta meg.

Az ellenség vagyoni állása, kincse, hitele, hadereje ismeretes volt. Tudták azt is, hogy ezek az eszközök a háború pillanatában tetemesen nem szaporodhatnak. Azok, akik az ellenséges erők terjedelméről tiszta képet kaptak, bizonyosak voltak afelől, hogy a teljes tönkretétel réme nem fenyegeti őket, de másrészt érezvén a maguk erőfeszítésének korlátolt voltát, csak mérsékelt célt tűzhettek maguk elé. A szélsőségtől megóva, nem kellett a legvégsőt kockáztatniok. Teljes tönkretételről, megsemmisítésről szó sem lehetett. A szükség nem kényszeríthette őket, s bátorság és dicsőségvágy pedig, a fennálló viszonyokban hatalmas ellensúlyokat talált. Még a királyi hadvezéreknek is.

óvatosan kellett a haderővel bánni. Mert, ha a hadsereg egyszer tönkretételt, nem volt mód egy másiknak hamaros előállítására. Ez a körülmény arra készítette a hadakozó feleket, hogy vállalataiknál nagy elővigyázattal éljenek. A drága hadsereget csak abban az esetben vették igénybe, ha határozott előnv kínálkozott. Ennek a kedvező alkalomnak az előidézése volt a hadvezér művészete s amíg a kedvező alkalom nem mutatkozott, mindkét fél úgyszólván kerülgette egymást, mint macska a forró kását.

Ekként a háború lényegében pusztá játék lett, amelynél az idő és a véletlen keveri a kártyát. Jelentőségére nézve pedig nem volt más, mint egy erősebb kihatású diplomácia, melynél a csaták és ostromok a diplomáciai jegyzékek helyét foglalták el. E háborúkban még a dicsőségre leginkább vágyó sem kívánt mást, mint a békekötésnél érvényesíthető csekély mérsékelt előnyt."

A francia forradalmi hadseregek kialakulását viszont *Delbrück* „Die Geschichte der Kriegkunst im Rahmen der politischen Geschichte” című munkájában a következőképpen vázolja:

„A forradalom kitörésével megváltozik Franciaországban az államforma és a királyság helyébe a népfenség lép.

A forradalom csak a hadseregnek a királytól való elszakadása és a köztársasági párthoz való csatlakozása révén tudta az uralmat végleg a maga számára megszerezni.

A hadsereg most már nem a királyé, nem egy személyé, hanem az államé és megint az egész állam közös céljait szolgálja.

A hadsereget most már nem a pénz, hanem a köztársasági hatalom megszervezésében gyakorlásában és megvédésében való részesedés eszméje tartja össze.

A köztársaság vezetői tudatára ébredtek annak, hogy a köztársaság eszméjét és intézményét csakis úgy tarthatják fenn, ha nagy hadierővel tudnak majd a monarchikus államok beavatkozásainak ellentállni. A meglévő hadsereg sem számbelileg sem szervezetiileg nem volt erre alkalmas. Tehát azt meg kellett reformálni.

A köztársasági államforma szerint az állam összes ügyeinek intézése a nép kezében van és a nép bizalmából kiválasztott vezetők intézik azt. Így a háború is immár a nép ügyévé vált. Könnyű volt tehát megtalálni a formát a nagy hadseregek létesítéséhez és olcsó eszközökkel való fenntartásához. Újából megvalósítják az általános védkötelezettséget. Ez nagy fölényt jelentett a régi zsoldos hadseregekkel szemben.

Meg volt tehát a nagy tömeg. Hátra volt még ennek a hatalmas tömegnek a megszervezése, hogy az mozgékony legyen és harcászatiilag is megfelelő színvonalat érjen el. A tömeg, mint harcászati anyag kiváló volt. Át volt hatva új eszméktől. Egy új világnézettől, szabadságtól, egyenlőségtől és a haza védelmének eszméjétől. Szívesen küzd ezeknek az eszméknek a megvalósításáért, mert ettől várja jövőjének jobbulását. Épen ezeknek az eszméknek a hatása alatt a köztársaság katonanyaga egészen más — sokkal jobb — lett, mint a régi, zsoldos hadseregek emberanyaga. Kiváló anyag volt, amely épen ezeknek az eszméknek útján nagyszerűen felhasználhatóvá vált a háború céljaira; de csakis az ő természetének megfelelő és az őket összetartó erőtől fakadó harcmodorban. Pár év alatt a forradalom vezetői ezt a kérdést is sikeresen megoldják és már 1794-ben a forradalmi hadsereg meg tud felelni az iránta támasztott követelményeknek."

Ez a példa különösen alkalmas annak az érzékeltetésére, hogy milyen végzetes kihatással van a jövő háborújáról alkotott elképzelés és ennek alapján való felkészülés magára a háborúra, de élénken rávilágít arra is, hogy az állam belső szerkezete milyen nagy mérvben befolyásolja az államot alkotó erőtevézők igénybevételének a lehetőségét. Az egyiknél erős korlátokat szab meg és a másiknál nem ismer korlátokat az erőforrások kihasználásánál.

Ettől eltekintve azonban főleg azért hoztam ide ezt a példát, mert éppen ezen okulva és ennek a tapasztalatait leszűrve indult meg Németországban az az irodalmi működés, amely végső fokán ma a „Wehrwissenschaft“ kialakulásában érte el tetőfokát.

Amíg ugyanis a múltban a „jövő háború“-jának elképzelését az előző háború hadművészeti tapasztalataira, továbbá ennek a háborúnak a végén használatban volt fegyverek előrelátható fejlődési és várható alkalmazási lehetőségeire alapozták, addig a németek — ma már világszerte ismert és tisztelt — háborús bölcselejte, Clausewitz (1780—1831-ig élt, porosz tábornok és vezérkari főnök volt) már nem éri be ezzel a felületen mozgó okoskodással, hanem iparkodik a dolgok mélyére pillantani és azoknak a gyökeréig hatolni. Kereste, kutatta azokat a törvényszerűségeket, azokat a kényszerítő tényezőket, amelyek koronként megváltoztatták az államok közötti küzdelmek célját, eszközét és a küzdelem — a hadviselés — módját.

„Vom Kriege“ című munkájában — melyet hátrahagyott jegyzetei alapján, halála után egy évvel, 1832-ben adtak ki — a következő megállapításokra jut:

„A történelem világosan mutatja, hogy a háború jellegét sohasem a hadvezérek, államférfiak, uralkodók alakították ki, hanem azt mindig úgy vívták, ahogyan arra a viszonyok kényszerítették őket. De világosan mutatja azokat a tényezőket is, amelyek kényszerítő hatásának engedelmessé válva a háború célja, eszköze, és a hadviselés módja.

Ezek a tényezők; az életmód, a politikai viszonyok, a világnézeti felfogások és ezekből fakadóan a háború indító oka. Ezek, valamint a haderő előteremtésének lehetősége — tehát a fegyverkezés mérve- és a harcmodor (hadviselés módja), vagyis a háború pusztításának aránya között olyan szoros összefüggés van, hogy ezeket egymástól elválasztani nem lehet. Mentől mélyrehatóbbak és erősebbek voltak a háború indító okai, mentől érzékenyebben érintették a nagy néptömegeket, mentől több embernek a léte függött tőle — vagyis mentől inkább hatott az államot alkotó erőtényezők összességére —, annál nagyobb volt a háborúban alkalmazott erő, annál nagyobb az erőszak, az erőszak alkalmazási és pusztítási felülete; következésképpen annál nagyobb ellenséges részeket kellett elpusztítani, hogy a cél eléressék és viszont mentől sekélyebbek és mentől felszínesebbek voltak a háború indító okai, mentől kevésbé érintették a tömegeket, mentől kevesebb embernek a léte függött a háború kimenetelétől, vagyis mentől kevésbé hatott az államot alkotó erőtényezők összességére, annál kisebbek voltak a háborúban résztvevő erők, annál kisebb az erőszak és erőszak alkalmazási és pusztítási felülete, annál kisebb ellenséges részeket kellett elpusztítani, hogy a cél eléressék.

A legnagyobb, a legmélyrehatóbb volt a háború indító oka akkor, amikor az államot alkotó erőtényezők összességének létérdekéről volt szó. És tényleg a létfenntartásért vívott háborúknak látjuk a legnagyobb erőfeszítést és a legnagyobb pusztítást.

A létfenntartásért vívott háborúknak jellegzetessége, hogy a) a háború az egész nép egyetemes érdeke, amelyben az teljes egészében résztvesz. b) A háborút egy az egész népre támaszkodó hatalom vezeti. c) A háborús tevékenység célja az egész ellenséges állam teljes megsemmisítése. d) A háborús elemek minden béklyótól megszabadulva természetes ösi erejük teljességével pusztítanak. e) Az eredmény — mind a győzelem, mind a pusztulás — végleges.”

Ezek szerint tehát a „jövő háború“ elképzelésének reális alapját a jelen életmódja, politikai viszonyai és világnézeti felfogása

és az ezekből fakadó háborús indító ok megvizsgálásából nyerjük.

Clausewitz „Vom Kriege“ (Berlin, 1852.) — *Ratzenhofer*: Staatswehr (Wien, 1881.), Wesen und Zweck der Politik (Wien, 1895) — *Lorenz v. Stein*: Die Lehre vom Heerwesen als Teil der Staatswissenschaft (Wien, 1872.) — *von der Goltz*: Das Volk in Waffen (Berlin, 1885) című munkáikban az akkori „jelen“ életmódja, politikai viszonyai és életmódjából arra a következtetésre jutnak, hogy az államok közötti küzdelem a jövőben mind-egyre inkább a legfontosabb célért, az államot alkotó népesség megélhetéséért, az állam fennmaradásáért — a szó szoros értelmében vett létért — fog folyni. A létfenntartás lehetőségének a biztosítása az elképzelhető legmélyrehatóbb háborús indító ok, a legérzékenyebben érinti az államot alkotó erőtényezők összességét, mert hiszen kivétel nélkül minden embernek a léte függ tőle, vagyis az egész nép egyetemes érdeke. — az eredmény pedig, amit a létfenntartás lehetőségének a biztosítása végett el kell érni: a másik fél mind békében, mind háborúban kifejthető küzdőképességének a teljes megsemmisítése. Csak ez hozhat biztos és maradandó eredményt. Hirdetik, hogy ilyen eredményeket egy hadsereg, egymagában — legyen az bár a világ legjobb hadserege — nem képes elérni. Hirdetik, hogy az egyetemes létérdek és az egyetemes célok megvalósításához a hadseregen kívül szükség van az államot alkotó összes erőtényezőnek a harcbevételére. Hirdetik, hogy a múlt hadrakelt hadseregeinek a helyét a jövőben a hadrakelt nemzeteknek kell elfoglalni. Hangoztatják, hogy azokat a háborúkat, amelyeket kölcsönösen a nemzeti erő teljes súlvával viselnek majd — más alapelvek szerint kell tervezni és előkészíteni, mint azokat, amelyekben még csak hadseregek állottak egymással szemben.

„A nemzet és a hadsereg ereje a jövő háborújában oly bensőségesen kapcsolódnak egybe, hogy egyáltalában nem lehet azokat szétválasztani. Nem lehet többé kétség aziránt, hogy az állam összpolitikája a háborúnak kell, hogy használjon és annak követelményeihez alkalmazkodjék.“

Eppen ezért már békében alaposan elő kell készülni és mindent úgy megszervezni, hogy háború esetén a nemzetet alkotó erőtényezők összesége tényleg harcba vethető legyen, — hogy a hadrakelt nemzet fogalma ne csak eszme maradjon, hanem valósággá váljék.

A létérdek mint háborús cél nem engedi meg azt, hogy az államot alkotó erők egy része tétlenül nézze végig az erők másik részének élet-halál küzdelmét. Ennélfogva tanácsos lesz már kezdettől fogva a saját erők összességét alkalmazni.

Ez pedig csakis úgy lehetséges, ha a jövő háború vezetőinek a hatalma a hadseregen kívül az ország összes többi erőtényezőire is kiterjed. Éspedig nemcsak az erők felhasználásának idején, vagyis nemcsak a háború idején, hanem már az erők létesítése, vagyis már a béke idején. De az angol irodalomban is találunk hangokat, amelyek aggodalommal állapítják meg, hogy

a birodalom a háborúra való felkészülés és háborúvezetés terén nem helyesen oldja meg a problémáit.

Henderson ezredes 1891-ben: az „Enciklopaedia“ pótlékában „Háború“ címen írt cikkében a következőket mondja:

„Nincsen angol nyelven egyetlen alapvető munka sem a háborúról. Egyetlen maradandó értékű munka sem foglalkozik az államférfi vagy a polgár szempontjából a hadseregek szervezésével, fenntartásával és alkalmazásával. A történelem ahogyan azt ma tanítják, számtalan különböző tárggyal foglalkozik. Csak egy tárgykört mellőz következetesen, és pedig az államok védelmét. Nincsen egyetlen politikai író sem — *Spencer Wilkinson* kivételével — aki szintén csak sejtetni enged, hogy az államok megvédésének az ismerete minden művelt ember szellemi felszereléséhez tartozik. Egyetlen nagyobb testület sem kísérelte meg eddig, hogy ezt a hiányt pótolja. Ily módon azután mind Nagy-Britanniában, mind az Egyesült-Államokban a szervezést elhanyagolták és az ország segélyforrásait vagy elpazarolták, vagy pedig hamisan alkalmazták. Drága, rosszul alkalmazott és rosszul vezetett vállalkozások voltak azután ennek elmaradhatatlan következményei.”

Amit az idézett írók előreláttak és hirdettek, — vagyis, hogy egyre jobban közeledik az idő, amikor a háborút a nemzet lét-fenntartásáért kell megvívni, — csak lassan következett be, így csak lassan és fokozatosan következett be annak a szükségessége is, hogy a hadrakelt hadseregek helyét — a hadrakelt nemzetek foglalják el. Éppen ezért nem hittek az új tanok hirdetőinek! A francia forradalomtól az 1914-es világháború kitöréséig az államok csak a hadseregeiket növelték, azok fegyverzetét tökéletesítették — és amilyen arányban ezt tették, olyan arányban hanyagolták el az állam többi erőtenyezőinek a háború szolgálatába való állítását.

A jövő háborújáról alkotott elképzelésük egyáltalán nem bizonyult helyénvalónak. Az 1914-ben kitört világháború megcsufolt minden elképzelést. És pedig azért mert az elképzelők nem látták meg ennek a háborúnak a valódi indító okát. Azt hitték, hogy ez a háború is, mint az előzőek, az európai hatalmi egyensúly helyreállítását szolgálja. Nem látták meg azt, hogy ez a háború már az államok, népek létéért fog folyni. Ennél fogva nem is voltak a létért folyó háborúra kellőképpen felkészülve; nem vitték a harcba az őket alkotó erőtenyezők összességét. A hadseregek azonban olyan hatalmasak, mint sohasem azelőtt; de arányban vannak egymással. A technika fejlődése annyira kedvezett a védő eljárásnak, — hogy egyik fél sem képes a másiknak a hadseregén keresztülgázolni. Nem képesek rövid időn belül egymás hadseregét legyőzni. A katonai arcvonalak már az első hónapokban megmerevednek. Utána pedig kisebb-nagyobb ingadozásoktól eltekintve úgyszólván már csak állóhelyben folyik a hadseregek elkeseredett küzdelme. Ez azután időt és módot adott az ellenfeleknek arra, hogy megszervezzék és harcba vessék az államukat alkotó többi erőtenyezőket is és azokat a háború abszolút formájának megfelelően alkalmazzzák. A háború hamarosan más formát öltött, mint ahogyan azt elképzelték — és az új harceszközök alkalmazásával alakjában és lényegében is megváltozott. Az új eszközök és mó-

dok most már arra iránvulnak, hogy pusztító hatásukat közvetlenül a hadseregeken kívül állókra, vagyis a lakosságra terjesszék ki. Az öldöklő szerszámok most már a lakosság — gyermekek, asszonyok, aggok — soraiban is rendet vágnak; a gazdasági háború nem keresi azt, hogy kit ítéljt éhhalálra és a propaganda — a szellemnek szellem elleni — háborúja szintén a polgári lakoságon keresztül keresi a célhoz vezető utat. És csakis a háborúnak ez az új formája — az ellenfél összesége ellen küzdő, a katonai hadjáráttal karöltve harcoló gazdasági és szellemi háború — hozta meg az eredményt az entente számára.

„Mert a központi hatalmaknak nemcsak azokat a véres veszteségeket kellett elviselni, amit a fegyverek harca okozott, hanem amellet még az éhség, a szükség, az ínség és az elszegényedés is nyomást gyakorolt a lakosság háborús ellentállására. Végül ezek a szenvedések már elviselhetetlenné váltak. A forradalom kitört és az egy csapással elpusztította azt az ellenálló erőt, ami a hadseregekben még meg volt. Ez azután teljesen bilincsekbe verte a központi hatalmak kezét, lábát és kiszolgáltatta őket az entente kényére kedvére.“ Ezeket írja von der Goltz ezredes 1925-ben megjelent: *Das Volk in Waffen* c. könyvében.

A tárgyilagosság kedvéért meg kell állapítanunk azt, hogy mind a két fél hamisan képzelte el magának ezt a háborút, mind a két fél meg nem felelő előkészülettel ment ebbe a háborúba és mind a kettő háború alatti rögtönzésekkel iparkodott pótolni mindazt, amit az előkészületek terén elmulasztott. Csak-hogy, amíg az egyik félnek — az ententének — módjában állott pótolni mindazt, amire az ellenfél küzdőképességének a letöréséhez szüksége volt, addig a másik félnek — a központi hatalmaknak — földrajzi helyzetükből és a világforgalomtól való elzárásuk folytán, már teljesen ki volt zárva, hogy a háború tartama alatt pótolhassák mindazt a nyersanyagot és élelmiszert, amit elmulasztottak felhalmozni a békeidőben, mire pedig nélkülözhetetlenül szükségük lett volna a háború folytatására.

Ez a példa is azt mutatja, hogy milyen rendkívüli fontossággal bír az állam életében a jövő háborújának a helyes elképzelése és az erre való mindenre kiterjedő felkészülés, de mutatja azt is, hogy vannak esetek, amikor az előkészületek terén elmulasztottakat — már nem lehet a háború tartama alatt helyrehozni; és hogy ez milyen végzetes kihatással van azután a háború kimenetelére.

A világháború után a szakirodalom minden államban alapos munkát végzett, hogy felkutassa mindazokat a hibákat, amelyeket a háború előkészítése és a háború vezetése körül elkövettek.

Különösen erős kritikát váltott ki a szakirodalom részéről a politika és hadvezetés egymáshoz való helytelen viszonya. Főleg Angliában és Franciaországban okozott ez nagy nehézségeket és hibákat. Egy amerikai író, *Pulleston* százados „A legfelsőbb vezetés a világháborúban“ című könyvében (*High Command in the World War*, by William Dilworth Pulleston Cap-

tain, United States Navy, London 1934.) a következőképpen nyilatkozik erről:

„...Ha a központi hatalmak és az entente segélyforrásait összehasonlítjuk és tekintetbe vesszük az elért katonai eredményeket, meg kell állapítanunk, hogy a központi hatalmak jobban értettek erőik kihasználásához. A központi hatalmak azért kerültek katonailag fölénybe az ententével szemben, mert Anglia és Franciaország demokráciája képtelen volt a háború hatásos vezetésére. A kormányférfiak a hadműveleteket ugyanolyan módon akarták vezetni, mint ahogyan békében az államügyeket vezették, vagyis tanácskozásokkal, amelyek tudvalévőleg sok időbe kerülnek és aggályos közéleti megoldásokkal végződnek.

A két demokrácia vezetői minden ok nélkül igen kevés bizalommal viselkedtek népeik bátorsága és áldozatkészségével szemben. Nem merték megkövetelni mindazokat az áldozatokat, amelyeket népeik meghoztak volna. Ezek a vezetők hozzá voltak szokva ahhoz, hogy előbb tájékozódjanak a közvéleményről. Megkérdezték tehát előbb a pártvezetőket és az ezektől kapott vélemények alapján határozták azután meg a kormánypolitikát. Anglia és Franciaország hazaszerető népei határozott vezetést vártak tőlük. Erre azonban ezek a politikusok nem voltak képesek. Ehelyett szerényen és félszegen azt iparkodtak választóiktól megtudni, vajjon milyen áldozatot lennének hajlandók szabadságuk érdekében meghozni. A kormányok oly gyakran változnak, hogy már emiatt is nehéz egységes irányú bel- vagy külpolitikát kifejteni. Ezek a kormányok azután, amikor a háború kitört, még mindig annyira bizalmatlanok voltak népeik bátorságával és kitartásával szemben, hogy a döntést nem a németeknek a nyugati arcvonalon való legyőzésével keresték, hanem ehelyett erőiket minden kigondolható ürügy előtérbetolásával — különböző mellékhadászati érdekekre forgácsolták szét ahelyett, hogy azokat a nyugati hadszíntéren egységesen alkalmazták volna.

A katonai vezetésnek a politikai vezetés alá való rendelését odáig vitték, hogy a katonai tanácsadók minden további nélkül alávetették magukat a polgári hatóságoknak. Még Joffre is beleegyezett abba, hogy Franciaországból katonai erőket vigyenek Szalonikibe, Fisher tengernagy nem foglalt állást, amikor Churchill a Dardanellák elleni ostromot elrendelte, Robertson tábornagyot pedig, amikor ellenkezett Lloyd George hadászati elgondolásaival szemben, akkor ez utóbbi — aki a németeket Jeruzsálem bevételével akarta legyőzni — egyszerűen elküldte.”

Ezek alapján könyvének egy másik helyén az alábbi következtetésre jut Amerika szempontjából: „Azok az emberek, akik a mi (Amerika) alkotmányunkat megteremtették, felismerték a szükségességét háború idejére egy valóságos vezetőnek (autocrat) és ezért az elnököt az Egyesült Államok népe és összes segélyforrásai fölötti korlátlan hatalommal ruházták fel.”

Sir *William Robertson*, aki az angol hadseregben a „vezérkar főnöke” volt, „Katonák és államférfiak” című — német nyelven is megjelent — munkájában leírja, hogy milyen nehézségeket okozott a hadvezérek számára az, hogy a kormányt alkotó államférfiak nem értettek a háborúhoz.

Neki, akinek feladata volt 6—7 különböző hadszíntéren folyó hadjáratot vezetni, kötelességéhez tartozott, hogy naponta 2 órán keresztül tájékoztassa a kormányt az előző nap eseményeiről és azok valószínű kialakulásáról. Az angol alkotmány értelmében minden miniszternek joga volt a felmerült kérdésekhez hozzászólni és arról vitatkozni. Így pl. amikor arról volt szó, hogy 1915. tavaszán miképpen és hol kezdjenek hadműveleteket, akkor a birodalmi védelmi tanács titkára azt akarta, hogy Tö-

rökországot intézzék el; a pénzügyminiszter az egész expedíciós hadsereget a Balkánra akarta küldeni, a Franciaországban lévő erők főparancsnoka a flotta és a hadsereg belga kikötők elleni vállalkozásait javasolta, volt egy javaslat, amely Schleswig—Holstein ellen kívánt menni. Ugyanakkor India minisztere a Perzsaöböl felől Bagdad ellen vezetett be egy hadjáratot.

Viszont *Grey of Fallodon* 1925. november 12-én a London-i egyetemen tartott beszédében többek között a következőket mondotta:

„.... Van egy második szempont is, amely azt mutatja, hogy a háborút nemcsak a hivatalos katonáknak és tengerészeknek kell tanulmányozni, hanem polgári személyeknek is. Ennek a szükségességét az utolsó háború minden előzőnél jobban bebizonyította. Bennünket nem katonák és tengerészek, hanem polgári személyek kormányoznak. Azoknak a személyeknek akik abba a helyzetbe jöhetnek, hogy mint a kormány tagjai, háborúban szerepet játszanak — kötelességük a háború alapelveinek tanulmányozása — különösen azoknak a nagy hibáknak a tanulmányozása, amelyeket polgári kormányok földi és tengeri hadászati kérdésekben elkövettek. Az utolsó háborúban is az ilyen hibáknak egész sorozatát fogják találni és nekem legnagyobb sajnálatomra be kell vallanom, hogy nem egvért közülük én vagyok felelős.“

A szakirodalom feltárásai alapján azután megindult a tanulságok levonása és ezeknek a tanulságoknak a kiértékelése és hasznosítása a jövő szempontjából.

Minden állam arra törekedett, hogy a háború lényegét, az arra való felkészülés összefüggéseit az államot alkotó erőtényezők között a lakosság minél szélesebb rétegeivel megismertesse és őket fogékonyabbá tegye a háború előkészítése kapcsán felmerülő kérdések megértésére és azok helyes megoldására. Ezt a célt szolgálja az ifjúság „praemilitaris“ kiképzése és nevelésétől kezdve maga a katonai szolgálat és a „postmilitaris“ kiképzés is: katonai tárgyú előadásoknak a bevezetése a különböző fokú iskolákban és különösen a főiskolákon és egyetemeken. Ez utóbbiakon általában a háború lényegét, az államvédelemmel összefüggő problémákat a haderő általános szervezési kérdéseit, a vezetők és katonák lélektanát, a haderőnek az államon belül való helyzetét, hadvezetés és politika összefüggését, a háborús felkészültség alapelveit ismertetik.

Angliában mindezeket felül még egy felsőbb fokú katonai akadémiát állítottak fel Churchill kezdeményezésére. Ez 12 esztendőn keresztül működött. Ennek hallgatói a hadsereg és haditengerészet magasrangú tisztjei és a különböző minisztériumok magasrangú tisztviselői. Célja, hogy mindazok, akik a háború vezetésére vannak hivatva, illetve a háború vezetésének munkájában közreműködni hivatottak, közös és egységes tanulmányokat folytassanak — mondhatnánk azt is: egységes kiképzést nyerjenek. Régi tapasztalat lévén, hogy az egységes felfogás biztosítja legjobban az egységes cselekvést mind háborúban mind békében.

Hasonló akadémiát nyitottak meg a franciák is 1936-ban. *Weygand* tábornok „Elég erős-e Franciaország?“ című könyvében a következőket mondja erről az akadémiáról: „Ebből az is-

kolából csak kiváló kerülhet ki: a látókör kiterjedése, különböző kiterjedt tudományos tárgykörök ismertetése; mindenekelőtt azonban az, hogy különböző kiképzésű válogatott egyének érintkezésbe kerülnek egymással, a különböző értelemben iskolázott agyak kölcsönösségen nyugvó egymásra hatása: katonák és polgárok egymásiránti kölcsönös tisztelete, sőt szoros barátsága, aminek nagy haszna nyilvánul meg."

Szovjetországban a honvédelmi tudományos társaság az, amelynek hivatása a moszkvai egyetemen rendezett előadások keretében a vörös hadsereg és a gazdasági élet vezető emberei közötti eszmecserét kifejleszteni és a háború vezetésével összefüggő nem katonai természetű munkaterületek problémáit az akadémiai nyilvánosság számára megközelíthetővé tenni.

Németországban mindezekon túlmenően szükségesnek tartották az ismerterjesztés jellegét túlhaladni és az egész kérdésnek — tudományos kutatások, feltárások és tudományos alapon levont következtetések révén — a komoly tudomány jellegét megadni. Így keletkeztek — illetve vannak keletkezőben — náluk a „*honvédelmi tudományok*“, (Wehrwissenschaften).

„A Wehr“ mint szó és fogalom régi. A németek eredetileg a „Wehr“ szó alatt általánosságban véd- és dac-fegyverkezést értettek. Azután kiterjesztették a „Wehr“ szó értelmét és az magában foglalta az államnak a külső veszélyek és támadások elleni megvédésére vonatkozó összes rendszabályait. Ennek méretei a mindenkori háború jellegéhez igazodtak és így korszakonként változóak voltak. Ma már a „Wehr“ fogalma vonatkozik az állam és a nép felszerelésének valamennyi ágazatára és magában foglalja az állami és népelet megnyilvánulásának egész területét, az anyagi és személyi erőket, — a szellemieket, a politikait, a gazdaságiakat és a katonaiakat — mind a békekorszak előkészítő rendszabályait, mind a háború politikai és katonai erő kifejtését. A régebbi „Kriegsbegriff“ most „Wehrbegriff“-é bővült. A „Wehr“ kifejezés magában zárja most már a „háború“ fogalmát is.

„Wehren“ alatt a németek a állam vagy nép rendelkezésére álló valamennyi harceszköznek és harcmódnak valamely ellenség ellen való előkészítését és alkalmazását értik.

A „Wehr“ szó a német írók szerint germán eredetű és más nyelvre nem igen fordítható, mert a fordítás nem fedi azt a fogalmat, amit a szó a német eredetiben tulajdonképpen jelent. Az értelme ugyanaz, amit a franciák „nemzeti védelem“ és az angolok „államvédelem“ alatt értenek. (Niedermayer: Wehrpolitik 119. old.)

Véleményem szerint magyarul a honvédelem szó fedi azt a fogalmat, amit a németek a „Wehr“ szóval fejeznek ki. Niedermayer vezérkari ezredes, aki a berlini egyetemen a „honvédelmi politika“ (Wehrpolitik) nyilv. rendes tanára, a következőket mondja Wehrpolitik című 1959-ben kiadott könyvében:

„A honvédelmi tudományok fogalmáról és létjogosultságáról alkotott vélemények még ma is szerteágazók. Az utóbbi időben főleg katonai oldalról

ismételten kihangsúlyozták a honvédelmi tudományok katonai és háborús-tudomány jellegét. Ezzel szemben áll az az ok, amely a honvédelmi tudomány általános elnevezésre készítetett. Ez pedig annak a szükségességnek a felismerése volt, hogy azokat az ügyköri korlátokat (Ressortschranken), amelyek a politika, haderő, közigazgatás, technika, tudomány és gazdaság között fennállottak és oly végzetesek voltak, meg kell szüntetni és az állam, nép, valamint haderő közötti eleven egységet kell helyreállítani. A világháború előtt a katonai, illetve háborús tudományok érintkezése a polgári tudományokkal igen csekély volt; lényegében katonai szakemberek tudománya volt — katonai szakemberek számára. Annak a szakadéknak, amely a katonai körök szellemi életét a többiek életének szellemétől elválsztotta, meg kell szűnnie. Szükséges, hogy a honvédelmi tudományok és a többi tudományok éppen úgy, mint művelőik, benső összeköttetésben legyenek egymással, hogy egymást kölcsönösen sarkalják és eszméiket megtermékenyítsék. Hogy az államférfi, a politikus, a hivatalnok, a tudós, a technikus, a gazdasági élet vezetője — azoknak a feladatoknak, amelyeknek megoldása a honvédelem terén békeben vagy háborúban reája hárul — sikerrel felelhessen meg — honvédelmi politikailag iskolázottnak kell lennie — és megértéssel kell bírnia a háborúvezetés kérdéseivel szemben. A honvédelem és a háború tudományai (Die Wissenschaften vom Wehren und vom Kriege) magukban foglalják a népi és állami létfenntartási háré teljes egészét, a háborút a maga teljes egészében és nemcsak annak katonai oldalát. A háború és az általa támasztott követelmények szabják meg valamennyi honvédelmi berendezkedés, a honvédelmi készülség fenntartására irányuló törekvés és a honvédelmi tudományok legfelsőbb törvényeit. Honvédelem és háború egymástól elválaszthatatlanul vannak összekötve."

A honvédelmi tudományok tehát nemcsak az állam és a nép létfenntartását szolgáló belső berendezkedéssel — beleértve a katonait is — foglalkoznak, nemcsak a honvédelem előkészületeivel, hanem magával a honvédelem erőszak útján való megvalósításával — a háborúval is.

A világháború sok minden téren bizonyult tanítómesternek és a tudomány számára is új utakat mutatott. A világháború valóságának a felkutatásából vették maguknak a jogot a „honvédelmi tudományok”, hogy a saját külön útjaikon járjanak — mint annak idején a haditudományok, amelyeket a vezérkarok oly szépen felvirágoztattak. A honvédelmi tudományoknak a gyakorlati életben kell tájékozódniuk és gyakorlati feladatoknak a megoldásával kell létjogosultságukat és szükségességüket bebizonyítaniuk.

Nem az a hivatásuk, hogy épületköveket szállítsanak és hordjanak össze, — hanem az, hogy az általuk kezelt anyag törvényszerűségét felkutassák és új nézőpontokat adjanak egy lehetséges kialakítás számára. A honvédelmi tudományok — tudomány jellegének a többi tudományok által való elismerését — csakis valóságos tudományos teljesítményekkel lehet elérni. A honvédelmi tudományt politikai tudománynak tekintjük. Olyan tudomány, amely szolgálja a nép politikai nevelését, az állam politikai és katonai vezetésének a kutatását, amelytől feladatait nyeri és, amelynek számára önálló felismeréseket és javaslatokat terjeszt elő. A honvédelmi tudományokat Niedermayer két nagy csoportba osztja. Az egyik csoportba tartoznak azok a tudományok, amelyek nemcsak elméleti jellegűek, hanem egyúttal cselekvések is. Ilyenek a honvédelmi politika, a honvédelmi gazdaságpolitika és a háborúvezetés. A másik csoportba tartoznak

azok a honvédelmi tudományok, amelyek a honvédelmi politikai, honvédelmi gazdaságpolitikai és háborús események és cselekmények lefolyását térben és időben szemlélik és tárgyalják. Ilyenek a honvédelmi történelem, honvédelmi földrajz, honvédelmi jog és honvédelmi bölcsélet.

Honvédelmi bölcsélet (Wehrphilosophie) manapság tágabb értelemben azt a tudomány-kört jelenti, amely magában foglalja a honvédelem és háború bölcsészetét, erkölcsstanát és tömeglélektanát. Ameddig a háború bölcsészete — amely Clausewitz-tól származik — a háborús cselekvést a politikához és a harcosszándékhoz való kapcsolatai szempontjából vizsgálja és az arra törekszik, hogy a háború cselekményeiben és történéseiben törvényszerűségeket fedezzen fel — addig a honvédelmi bölcsélet ezenkívül még a honvédelem, háború és a közösség kapcsolataival foglalkozik és élettani, történelmi és lélektani törvényszerűségeket akar kideríteni. Továbbá az elméleti tudományos alapot nyújtja a tapasztalati módon folytatandó honvédelmi lélektan számára. A honvédelmi bölcsélet legfontosabb része a háború bölcsészete mellett a honvédelmi erkölcsstan, amely a honvédelemmel szemben fennálló egyenes kötelezettséget kidomborítja és Clausewitznek az erkölcsi nagyság döntő jelentőségéről szóló tanait továbbviszi és fejleszti. (A honvédelmi bölcsélet összefüggő leírását W. M. Schering: Wehrphilosophie című könyve tárgyalja.)

A honvédelmi jog (Wehrrecht) tárgyilagos értelemben mindazoknak a jogi előírásoknak az összessége, amelyek a legmesszebbmenő értelemben véve az élettérnek és a nép honvédelmi erejének a biztosítását szolgálják. Lényeges ágazatai honvédelmi állam- és közigazgatási jog (Wehrstaats- und Verwaltungsrecht), a honvédelmi büntetőjog (Wehrstrafrecht) és a honvédelmi népjog (Wehrvölkerrecht). Magában foglalja a háborús jogot, amely a szárazon, vizen, vagy levegőben folytatandó háború népjogi szabályait öleli fel és a katonai jogot, amely a haderőre vonatkozó különleges szabályokat egyesíti magában. Minden jogi előírásnak alapja a honvédelmi politika.

A honvédelmi földrajz (Wehrgeographie) kutatja a földrajzi jelenségeket és azok térbeli megoszlását abból a szempontból, hogy milyen jelentőséggel bírnak a nép és állam külső erőszak elleni védelménél, békében és háborúban egyaránt. Keresi a térbeli összefüggéseket nép, állam, fegyverhasználat, csapatvezetés, hadvezetés és háborúvezetés között, lényegesen fontos adatokkal járul hozzá valamely állam honvédelmi helyzetének a megítéléséhez és ezáltal nélkülözhetetlen adatszolgáltatója a honvédelmi politikának. A katonai földrajz egy része a honvédelmi földrajznak és a katonai szükségletnek megfelelően vizsgálja a katonai műveletek előkészítését és végrehajtását befolyásoló földrajzi adottságokat. (Alapvető legújabb munka: Dr. A. Kühn: Wehrgeographie.)

A honvédelmi gazdálkodás politikai vagy gazdasági kényszer, szankciók vagy háború által való külső befolyás, illetve

veszélyeztetés ellenében előkészített gazdálkodás, amely a nép önfenntartási harcát szolgálja. Mint politikának az a feladata, hogy a gazdasági életet úgy alakítsa ki, elemeit úgy tartsa fenn, erősítse és alkalmazza, hogy az a közfeladatát, vagyis a nép honvédelmi erejének a növelését, mind békében, mind háborúban minél jobban elláthassa; mint tudomány az a feladata, hogy ezeket az elemeket kikutassa, rendezze és előadja. A háborús gazdálkodás egy része a honvédelmi gazdálkodásnak. A háborús gazdálkodás a katonai háborús célnak alárendelt gazdálkodás, amelynél a háborús szükséglet — terjedelme és sürgőssége szerint — van első helyen. (Erre a tárgykorre vonatkozó alapvető munka: Dr. H. Richarz: Wehrhafte Wirtschaft.)

A honvédelmi politikai elmélet (Theoretische Wehrpolitik) az a tan, amely azoknak a természet által adott erőknek, továbbá a kultúra által teremtett, valamint szellemi erőknek a szervezésével, valamint katonai és politikai alkalmazásával foglalkozik, melyeket egy államilag szervezett nép hatalmi vagy létfenntartási harcaiban mind békében, mindpedig háborúban alkalmaz.

Szemléli a politikai és katonai védelem útjait és eszközeit: értékeli, rendezi és egységesen foglalja össze az egyes honvédelmi tudományok eredményeit és igyekszik ezekből a gyakorlati honvédelmi politika számára kiértékelhető következtetéseket levonni.

Kutatásának tárgyai: a külpolitika, belpolitika, gazdaságpolitika, fegyverkezési politika, a vezetés, a nép, a történelem, az etika.

Minden honvédelmi politikai szemléletnek a kiindulási területe valamely népnek államhatalmi szervezete (... die staatliche Machtorganisation eines Volkes). Éspedig azért, mert ezzel száll szembe a többi népekkel és ettől függ a lehetősége annak, hogy a benne rejlő erőtenyezőket milyen fokban fejlesztheti ki és alkalmazhatja. A gyakorlati honvédelmi politika nem egyéb, mint a politika általában — azonban honvédelmi szempont által vezéreltetve.

Főfeladata: biztosítani, megtartani, kibővíteni *kifelé* — egyesíteni és összefogni *befelé*.

Minden népi és állami életmegnyilvánulás ereje és lényegének a foka a hatalomnak ezirányú kifejtésében mutatkozik. A hatalom alatt nem az erőszakot értik, mint ahogyan a „honvédelmi politika“ alatt nem a háborús — nem a háborút kereső — politikát értik.

Hatalom alatt itt — önfenntartási akaratot értenek az összes energiák összefogása révén.

A „honvédelmi politika“ a háború előkészítését szolgálja — azonban főleg a béke eszköze. Az előkészítő munkának valódi próbaköve: a háború. Ez mutatja meg, miként sikerült az összes belső erőket az államvédelem részére hasznosítani — és a nép honvédelmi akaratát felébreszteni.

Mutatja a szövetségesek értékét.

Háborúban folytatódik a honvédelmi politika és a legmagasabb fokát éri el.

Háborúban nyilvánulnak meg a legkézzelfoghatóbban a politikai, gazdasági és katonai vezetés kölcsönhatásai; a béke élet-szükségletei által a politikai és gazdasági életben életrehívott differenciálódások — lényeges egyszerűsítésnek és egységesítésnek adnak helyet.

A háború folyamán vannak idők, amikor a politika van előtérben, pl. a háború megindítása, vagy befejezése, avagy katonai hadműveletek előkészítése, illetve kihasználása; vannak viszont időszakok, amikor kizárólag a fegyvereké a szó.

A politikai vezetés feladata:

egy a nép és állam honvédelmi helyzetének (állapotának) megfelelő honvédelmi politikát üzni, fegyverkezési és szövethetési politikáját avval állandóan összhangban tartani és a legfelsőbb hatalmak (vezetők) szervezetét és összműködését mind háborúban, mind békében biztosítani.

A politikának és a honvédelmi felkészültségnek arányban kell lenniök egymással.

A külpolitikának megfelelő támaszt kell találnia az állam hatalmi eszközeiben. Mert a honvédelmi erőviszonyok és a haderő ütőképessége felől csak rövid ideig lehet az ellenfeleket megteveszteni.

A honvédelmi politikának egyik ágazata a *honvédelmi külpolitika*, melynek feladata: egy nép — állam — és élettere *hatalmi helyzetének* lehető legkedvezőbb kialakítása az őt környező államokhoz viszonyítva és az összes politikai eszközök alkalmazásával a lehető legkedvezőbb *honvédelmi helyzet* megteremtése — kifelé.

Igen nehéz a „külpolitika“ és a „honvédelmi külpolitika“ között éles határvonalat húzni és szembeszökő megkülönböztetést tenni. Mert hiszen a külpolitikának *elméletileg* a honvédelem nézőpontjából kellene cselekednie. Ameddig ezt teszi, addig egyezik is avval. Azonban a gyakorlati életben sokszor és sokban eltért attól.

A honvédelmi külpolitika feladatai különbözők:

negatív: valamely állam ellen irányuló egyesülés megakadályozása, gyengítése, vagy semlegesítése, — meglévő egyesülés elrombolása:

pozitív: más államokhoz való kapcsolatok megteremtése, egyrészt az egyensúly helyreállítása végett, másrészt ellenséges egyesülések ellensúlyozására, továbbá a főellenség bekerítése vagy elszigetelése.

A honvédelmi külpolitika a háború elhárítását — a béke fenntartását — vagy a háború előkészítését szolgálhatja.

A honvédelmi politika másik ágazata a *honvédelmi belpolitika*:

amelynek feladata valamely népben és lélettérben rejlő erőknek a kialakítása — a külpolitikai célok megvalósítására.

Minden a haderőt érintő kérdéssel való beható foglalkozás —

az egész nép és az állam összes erőinek a háborúra való előkészítése — szervezési, gazdasági és szellemi tekintetben — a különböző tényezőktől függő szervezés egységesítése — és ezeknek a tényezőknek az államon belül való helyzete.

Egy állam külerőkkel szemben való ellentálló képessége sokban függ belső szerkezetének az erősségétől, szilárdságától. Mentől kedvezőtlenebb a helyzete és a határalakulata, annál erősebb kell, hogy legyen a nép összeségének politikai akarata.

Az összes erők összefogása céljából megfelelő belpolitikai szervezetre van szüksége — amelynek kialakításával tekintetbe kell venni a külpolitikai helyzetet, a történelmi kifejlődést, a népi és gazdasági szerkezetet, stb-t.

A honvédelmi belpolitika *elmélete* hirdeti és tanítja a honvédelmi belpolitika egyes ágazatainak feladatát és hivatását a honvédelem fokozása szempontjából. Pl.:

A népességpolitika hivatása:

A népességi mozgalom felügyelete — területi eloszlásának szabályozása, a kivándorlás kérdései, a kivándoroltak megtartása a saját nép számára. A népesség tömegeinek olyan szervezetekbe való tömörítése, amelyeknek feladata az állam személyi erőinek védképességét növelni, a lakosság szellemi és fizikai erejét tökéletesíteni — azalatt az idő alatt, amikor nem teljesítenek katonai szolgálatot.

A honi oltalomnak az egész állam területére való kiterjesztése, minden az élet és létfenntartás szempontjából fontos telepítmeny vagy intézmények bármilyen fajta rombolás elleni megvédése és megfelelő területeken elosztva való telepítése.

Különös fontosságú a légoltalom tökéletes megvalósítása.

A belpolitikának a hadseregszervezésre gyakorolt befolyását akkor ismerjük meg, ha látjuk és tudjuk

az államalkotmány és véderőtörvény közötti kapcsolatokat és azok összefüggését. Különösen akkor látjuk az államforma döntő befolyását a haderő kialakulására — ha az államforma a korszak uralkodó világnézeti, politikai, gazdasági, társadalmi felfogásának megfelelően alakult ki.

Véderőtörvények és védalakulások az illető korszak népi és állami viszonyait tükrözik vissza. Egyetlen nép sem vonhatta ki magát valamely, az egész világon általánosságban elfogadott politikai fejlődés és haderőkialakulás megvalósítása alól. A meg nem valósítás következménye mindig vagy forradalom, vagy katonai leveretés volt.

Az állami alkotmány és a véderőtörvény egymásra gyakorolt befolyása a különböző korszakokban — különböző volt.

A belpolitika befolyásolja a hadsereg nagyságát, területi elhelyezését, a földi, vízi és légi erők arányát.

Ez a tudományág kutatja, hogy a hadsereg megfelel-e a korszak politikai, társadalmi és szociális feltételeinek és kézzelfogható kifejezője, letéteményese és hordozója-e az össznépség politikai akaratának.

Ez a tudományág hirdeti: gondja legyen az államvezetésnek

arra, hogy mindig egység, fegyelem legyen a hadseregben és az megfelelően erős legyen — hogy ne képződjenek választófalak a nép és a hadsereg között. A hadsereg szellemi és hivatásbeli felfogása legyen az állam politikai ideájának megfelelő. A hadsereg alapja a feltétel nélküli fegyelem — nem szabad azonban megfélemlkezni arról, hogy ennek viszont a *bizalom* az alapja.

A honvédelmi politikai cselekvés eredményességének alapja az egységesség.

Az az egységesség, amely az állam beléletének egységességéből —

a kül- és belpolitika,

a szövetkezési és fegyverkezési politika,

a szellemi felkészültség és kulturális tevékenység -- összhangrahozatalából tevődik össze.

A *honvédelmi történelemről* Gerhardt Oestreich a *Historische Zeitschrift* 1940. VIII. 4-én megjelent 2. füzetében közzétett „Vom Wesen der Wehrgeschichte” című cikkében a következőket mondja:

A honvédelmi történelem igen fontos szerepet tölt be a honvédelmi tudományokon belül.

Nemcsak, hogy ugyanaz a jelentősége van a honvédelmi politika számára, mint az általános történelemnek a politika számára — vagyis, hogy bizonyos tanuságokat lehet belőle a cselekvés számára levonni, — hanem ezenkívül tapasztalatait készen adja át a többi honvédelmi tudományágaknak és így lehetőséget nyújt számukra, hogy saját tapasztalataikat a történelmi valóságokon vizsgálják felül.

Továbbá azáltal, hogy a honvédelemnek és a háborúnak *valamennyi* ténykedését, ügyét, *minden* ágazatát és *összes* erőit és helyzeteit vizsgálja és kutatja, hozzájárul az egységes egészben az összesség szempontjából való gondolkodásra neveléshez.

A honvédelmi történelem lényegéről és feladatairól alapvető munkák most vannak készülőben. Eddig kisebb cikkek, tanulmányok jelentek meg, amelyek még további kiegészítésre és fejlődésre szorulnak. Ezek szerint a „honvédelmi történelem” a megvalósult „honvédelmi politika” — mint ahogyan a ma honvédelmi politikája a holnap honvédelmi történelmévé válik.

A honvédelmi történelem a honvédelmi gondolat (Wehrdenken) és a honvédelmi erők létrehozásának (Wehrschaffen) történeti lefolyását írja le — egész terjedelmében és minden irányában. A honvédelem szempontjából kutatja és szemléli az állami tevékenységet és a népi létküzdelmet. (Existenzkampf.) Ebben az értelemben a múlt honvédelmi politikájának átfogó leírását adja. Különös tekintettel mind a békebeli, mind a háborús honvédeleszközök lényegének (Wehrwesen) történelmére, valamint a háborúk katonai és politikai eseményeinek történelmére. Feladata: az állam védelmének és problémáinak történelmét ábrázolni a népi és állami élet összességével való összefüggésben. Célja: a honvédőpolitikai múlt elfogulatlan tisztázásával és megvilágításával a cselekvő államférfi, katona, honvédelmi

politikus számára a „jelen“ behatóbb, mélyebb megismerését lehetővé tenni — másrésről a honvédelmi politika szemléletéhez a megfelelő történelmi alapot nyújtani.

Ezzel a célkitűzéssel egyidejűleg a nép honvédelmi politikai neveléséhez is hozzájárulni kíván — amit ma már nélkülözhetetlennek tart. El lehet képzelni a politikai történetírást úgy, hogy az ne tárgyalja a katonapolitikai eseményeket, — a hadsereget és a háborút? Bizonyára nem! Valamennyi nagy történész kényszerülve volt munkáiban a katonai részt is tárgyalni, mert hiszen az állam — amely a történettudósok vizsgálatának a középpontját képezte — hadsereg és védhetőség nélkül nem is lehetett állam. És az államban szervezkedett népesség, államvédelmi gondolat, harcos erények és fegyverforgató harcosok nélkül nem is maradhatott volna fenn.

Bármennyire is iparkodott azonban a politikai történetírás a katonai életet is visszatükrözni — a katonapolitikai és a háborús események leírásánál azonban már legtöbbször megállott. A háborúval összefüggő történelmi kérdések behatóbb feldolgozását tudatosan átengedte a katonáknak. A katonák viszont a legtöbbször tisztán katonai nézőpontokból kiindulva dolgozták fel.

Ha régebben csak mellékesen, mintegy széljegyzetként foglalkoztak is a katonai helyzetekkel és eseményekkel — ma már más a követelmény.

Ma már nem elégséges az „is“ — és még kevésbé elégséges az, hogy a régi gondolatmenetben megmaradva, egyszerűen elébe helyezik a „honvédelmi“ jelzõt.

Az államnak és népnek mind békebeli, mind háborúbeli honvédelmi ügyei annyira előtérbe jutottak — hogy ezek alkotják az új kutatások önálló középpontját. Ezek most már *nemcsak* kiegészítõi a politikai történelemnek, hanem most már önálló tudományágot alkotnak a „honvédelmi tudományok“ keretében.

A politikai történetírás és a honvédelmi történetírás tehát különböző nézőpontokból indul ki, mindegyiknek más a tárgya és más a célja.

A korábbi felfogás példajaként szolgál a középiskolai történelemtanítás a középiskolákban. Kétségtelen, hogy nagy súlyt helyeztek a csatákra és a különböző hadtörténelmi események dátumaira — anélkül, hogy az eseményeket kiértékelték volna. És nem is volt belső összefüggés és kiértékelés a történelemtanítás és a többi tantárgyak között. Szó sem volt azonban soha a *háborúk közötti* időszakok — tehát a *békeidőszakok* — honvédőpolitikai szempontból való kiértékeléséről.

Vannak, akik azt hiszik, hogy a honvédelmi történelem nem más mint a régi hadtörténelemnek az átkeresztelése — és kibővítése néhány politikai kérdéssel. Ez tévedés! Tagadhatatlan, hogy a hadtörténelem és ágazatai, mint a hadseregszervezés története és a véderőtörvények története, alapokat, jobban mondva kiinduló pontokat szolgáltatnak a honvédelmi történelem számára. Az is tagadhatatlan, hogy a hadtörténelem az összefoglaló

honvédelmi történelem számára igen sok és értékes előmunkálattal végzett.

A háborúnak, a hadjáratoknak és csatáknak a feldolgozása, ahogyan azt a katonák teszik, főfeladatul tűzte ki a háborúnak katonai részét a haditervtől az egyes csatáig kikutatni és leírni. A végső cél: a lezajlott háború tapasztalatait gyűjteni és ezekből hadászati, hadműveleti és harcászati nézetek megalkotására alkalmas gyakorlati következtetéseket levonni. Az így nyert nézeteket azután a különböző kiképzési, szervezési, fegyverzeti, erősítési, felszerelési, stb. szabályzatok szerkesztésénél értékesítették.

Éppen ezért a katonai irodalom javarésze főleg magukra a hadieseményekre irányult. A hadseregek szervezése, felszerelése és működése volt a fődolog. Egy szóval a hadtörténelem a háborús események és cselekmények leírása volt.

A honvédelmi történelem magában foglalja a hadtörténelmet is. A háború hadászati és harcászati kérdéseivel egyenrangúan a háború politikai története és a katonai jelenségekkel való összeműködése és kihatása is tárgyalásra és megvilágításra kerül.

A hadtörténelem maga azonban mindenkor csak egy részét — kétségtelenül igen fontos részét — fogja alkotni a honvédelmi történelemnek és pedig a háborús időszak leírásának egy részét. Be kell azonban illeszteni az általános honvédelmi történelemírás keretébe a háborúk közötti időszakokat is, mely itt a honvédelmi politikai levés — megvalósulás — legfontosabb eseményeit kutatja ki és ábrázolja. Az összes a honvédelmi ügyekkel kapcsolatos kérdéseknek éppen a békeidőben való vizsgálatával fog a honvédelmi történelem előszeretettel foglalkozni.

Egy ilyen honvédelmi történelemírás azután alapot tud szolgáltatni a hadtörténelem számára is, mert a háborús tevékenységek általános érzékeltetésétől az összes honvédelmi politikai történések átfogó ábrázolásáig terjedő változásokat, amelyek a katonai háborút, mint részt foglalják magukban, vagy röviden mondva a fordulatot a háborútól a honvédelmi politikához ismerteti.

A honvédelmi történelem lényegének ez a legmélyebb gyökere — amelyet Németországon kívül másutt még nem fogtak fel és nem is alkalmaznak.

A honvédelmi történelem *részterületei* (különféle ágazatai):

1. A honvédőeszközök (Wehrwesen) története.

a) Védalkotmány — véderőtörvény — története.

b) A személyi honvédőeszközök: szárazföldi — tengeri — légi haderők története.

c) Anyagi honvédőeszközök — honvédelmi technika, honvédelmi gazdálkodás történelme.

2. Hadtörténelem.

3. A honvédelmi gondolkodás történelme.

a) Honvédelmi háborús elméletek történelme.

b) A honvédelmi tudományok történelme.

A honvédelmi történelemtudomány eme ágazatainak az a feladata, hogy az összefoglaló, vagyis összképet nyújtó honvédelmi történelem számára — alapokat szolgáltatson és pedig az által, hogy részletekbe menő, alapos kutatásaival az összes adatokat rendelkezésre bocsássa.

A honvédelmi alkotmány — véderőtörvény — *történelmének* kutatása az állam politikai kereteiből indul ki, mint amelyekből fakadnak és amelyek között állanak a honvédő alkotmányok. Ábrázolnia kell a honvédelmi intézmények államjogi helyzetét; a törvényhozás befolyását a honvédelmi ügyekre és honvédelmi törvény egyes részeire. Az államszerkezet és az alkotmány jelentőségét a honvédelemre és ennek rájuk való visszahatását, minden alkalommal különös pontossággal, részletességgel és tárgyilagosan kell feldolgozni. Nem helyes, ha ezen a téren csak a jogtudósok végzik kutatásaikat — mert akkor esetleg egyoldalú lesz annak a megvilágítása. Németországban ezen a téren majdnem egyenlő arányban működnek jogtudósok, történelemtudósok és katonák. Ennek köszönhető, hogy ez a tudományágazat teljesen meg van világítva.

A személyi honvédőeszközök — hadseregek — *történelmének* megírásánál a feladat: a haderő keletkezése, megteremtése, szervezése, fenntartása, valamint annak összefonódása a nemzet politikai életével és állami rendszerének felépítésével; továbbá annak a megvilágítása, hogy az egyes korszakokban és egyes államokban miképpen befolyásolták a hadseregek erejét, összetételét minőségét és a harcászatot a földrajzi és gazdasági adottságok.

Az anyagi honvédelmi eszközök történelme: kikutatja és feltárja a honvédelmi technika és a honvédelmi gazdálkodás történelmi kifejlődését. A harceszközök vagyis a fegyverzet fejlődésének a megvilágítása alapot nyújt a különböző korszakok felfegyverzése, harcmodora, harcászata és hadászata megértéséhez!

Ugyancsak nagy jelentőségű annak a kikutatása és megvilágítása, hogy milyen befolyása volt a *gazdasági* állapotnak a honvédelemre és a háborúra.

A hadtörténelem feladata a hadászat, hadművelet, harcászati kérdéseinek nagy és kis viszonyok közötti felkutatása és megvilágítása. Tanulságok forrása legyen katonák számára.

A honvédelmi gondolat történelmének feladata a *honvédelmi és háborús elméletek* megvilágítása, mert ezáltal könnyebben felfogható és megérthető lesz a honvédelmi politikai kifejlődés. A politikai és katonai rendszerek koncepcióját elméleti fejtegetések alkotják a katonai és politikai szükségességek — szervezetek és hatalmak — feladatáról, hovatartozandóságáról és felépítéséről. Ezek révén közvetlenül ismerhetjük meg a korszaknak célkitűzéseiről és terveiről vallott szellemét és gondolkodási módját. A honvédelmi tudományok történelmi kutatásának a célja valamennyi honvédelmi tudományágazat kifejlődésének történelmi megvilágítása és megmutatása annak, melyek azok a korábban

követett utak, amelyeket el kell hagyni és melyek azok az új utak, amelyeket követni kell a jövő kutatásainál. Ezeknek a különböző részeknek a területén végzett kutatások és adatok adják az összefoglaló honvédelmi történelem alapját. Ennek feladata, hogy a múlt honvédelmi politikájáról összefüggő teljes képet adjon.

Ez a politikai keretek közötti tárgyalás az államoknak és népeknek a háborús célok elérésére történt erő kifejtését szemléli. Kutatja az államok honvédelmi feladatait és honvédelmi eszközeit, azok egymástól való függését, valamint azok kihatásait a többi politikai tényezőkre és ezek viszonyítását. Kutatja és megvizsgálja a honvédelmi feladatoknak — amelyek a politikai helyzetből és a saját, a baráti, a semleges, valamint az ellenséges államok politikai célkitűzéseiből erednek — a véderőre, a védalkotmányra és a védrendszerre gyakorolt kihatását, a valóságban tényleg létező szárazföldi, tengeri és légi erők intézményeit és ezeknek a visszahatását az állami honvédelmi feladatokra.

Egy-egy korszak honvédelmi történelmének a feldolgozása:

1. *Általános áttekintés:*

általános honvédelmi földrajzi összhelyzet,
a politikai, katonai és gazdasági harceszközök,
a honvédelmi politikai célkitűzések.

2. *Részletes áttekintés:*

bepillantás az egyes államok honvédelmi helyzetébe:

- a) honvédelmi tér,
- b) népi adottságok,
- c) államszervezet,
- d) vezető egyéniségek,
- e) honvédelmi célok és honvédelmi feladatok,
- f) védhelyzet (Wehrwesen), védalkotmány, véderőtörvény (Wehrverfassung), személyi védeszközök: — haderő, anyagi védeszközök: — gazdasági, technikai,
- g) hadművészet, hadászat, harcászat.

3. *Időbeni lefolyás* (időrendi események)

leírásának rendezetten és kiértékelve kell bemutatnia az általános és részletes áttekintésben említett tényezőknek és mozzanatoknak mind békében, mind pedig háborúban a belső és külső államéletben gyakorolt állandó kölcsönhatását.

A honvédelmi tudomány végső és legmagasabb célját végreményben egy *általános honvédelmi tanban* láthatjuk, amelynél a súlypont a kutatáson van. Feladata az egyes tárgyak honvédelmi értékének megismeréséhez szükséges szempontokat kikutatni és a honvédelempolitika, valamint háborúvezetés alapelveit és törvényeit megszerkeszteni. Ezzel válik a gyakorlati honvédelmi politika elméletévé.

KÖNYVSZEMLE.

A községek feladatkörének változása a Német Birodalomban.¹

A német várostudományi évkönyv 1939/40. évi kötetében Dr. Erich Gaertner, Osnabrück-i polgármester „A községek feladatkörének változása a hatalom átvételétől napjainkig” címen a német községi önkormányzatban beállott változásokat tárgyalja, keresi az eredményeket, rámutat a haladásra. Különösen érdekesek a mi szempontunkból azok a fejtegetések, amelyeket az állami és községi igazgatás egymás közötti viszonyában bekövetkezett eltolódásokról közöl meglepő nyíltsággal.

Mivel a kérdés magyar viszonylatban is időszerű, — elegendő e tekintetben a különleges feladatok megoldására egyre nagyobb számban életrehívott kormánybiztosságokra, közellátási tárcanélküli miniszterre stb. utalnunk — részletesen ismertetjük a tanulmány erre vonatkozó részét.

Gaertner megállapítja, hogy a nemzeti szocialista alapelveket a hatalom átvételétől kezdve módszeresen és azonnal átültették a községigazgatásba. A községeket, mint az állam alkotó alapelemeit, magját, az egységes állam építményein belül ismét a közigazgatás legfontosabb tényezőjévé fejlesztették ki. A még a most folyó háború előtt alkotott Deutsche Gemeindeordnung és a községi háztartási törvény végetvetett az évszázadokon át tartó jogi szétszakadottságnak és az egység hiányának. Az önkormányzatnak olyan teljesen új formáját írta elő az egész birodalom területére, amelynek alapja — a törvény indokolása szerint is — az ősi német községi és közjogi felfogásban gyökeredzik. Ezek jelentik egyidejűleg azt a kapcsolatot, amely a községeket — a tartományok kikapcsolása után — a birodalommal összeköti és ilymódon erősíti a községek önkormányzatának fenntartása mellett a birodalom egységét. A *vezér elv*, mely a személyi felelősség ősi germán felfogásának alapelve, a Deutsche Gemeindeordnung megjelenéséig idegen volt a német községi alkotmányban. Ezért nem is lehetett minden területen azonnal érvényre juttatni. Így például csak 1935-ben tudták az addig testületi összetételű elemi-, közép- és szakiskolai bizottságokat a Deutsche Gemeindeordnung szellemében „echte Beiräte” (valódi bizottsági tanácsadók)-kal kicserélni. A városi felsőbb iskolák is csak 1937-ben vesztették el határozathozó testületi jellegüket. Csak a községi takarékpénztárak igazgatósága kivétel e tekintetben még, de már ezek is a gazdasági minisztérium felügyelete alatt állanak. A háborús rendszabályok, amelyek a közigazgatás lehető legnagyobb egyszerűsítését célozták, a megyei (Gemeindeverbände) közigazgatásban is a bizottságok határozathozó jogának gyors megszüntetését jelentették. A birodalmi vé-

¹ (A Deutsche Gemeindeordnung alapján a városok is községek, illetve minden német város — kicsi és nagy — Gemeinde — néhány legnagyobb kivétellel).

delmi minisztertanács rendelete az önkormányzat egyetlen és kizárólagos vezetőjévé a főszolgabíró (Landrat) tette meg.

A Deutsche Gemeindeordnung-ban lefektetett önkormányzati alapelv a községi feladatkörökben általános illetékességet biztosít, melynek következtében a helyi élet minden területén a községek tevékenykednek és a birodalom is új feladatokat utalhat körükbe. Ha a községeknek — a birodalmi pénzügyi terhek kiegyenlítése útján — ezen új feladatok ellátására megfelelő *anyag* eszközöket is bocsátottak volna törvény útján rendelkezésükre, akkor ezek pénzügyi problémái is egyidejűleg megoldást nyertek volna. A községek ez esetben sohasem védekeznének újabb feladatok ellátása ellen. A birodalom azonban az 1935—39. években igen gyakran hátrított át a község-igazgatásra olyan feladatokat, amelyek ellátása különben az ő saját feladata lett volna, anélkül azonban, hogy a pénzügyi terhek kiegyenlítéséről gondoskodott volna.

Az önkormányzat ezek alatt az évek alatt egyre inkább összefonódott a birodalmi akarral. Az első háborús negyedévben a községek teljes mértékben bebizonyították, hogy mennyire alá tudják magukat vetni a háborús gazdálkodás egységes vezetésének és a központi irányításnak, és hogy mennyire össze tudják hangolni munkájukat a birodalom új feladataival.

A birodalom védelme érdekében szükséges surlódásmentes közigazgatási munka és az egységes állami irányítás céljából az eddig csak közigazgatási felügyelet alatt álló szolgálati helyekkel szemben a felügyelő hatóságok a háború kezdetén *utasítási jogkört* is kaptak. (A vezér és birodalmi kancellár 1939. VIII. hó 28-i rendelete a közigazgatás egyszerűsítéséről. RGBl. I. S. 1535.) Az utasításadás joga a nagyvonalú és jóakarató magyarázatok ellenére is, — amelyek a felügyeleti hatóságok utasításadási hatáskörével kapcsolatban a végrehajtási utasításba bekerültek, — elsőízben jelenti a Deutsche Gemeindeordnung alapelveinek áttörését a hatalom átvétele óta. Ezzel egyidejűen az önkormányzat szerkezetének és annak gyakorlási formájának jelentős változtatásával kell számolni. (A szerkesztőség itt megjegyzi, hogy a tanulmány kinyomtatása közben jelent meg a belügyminiszter 1940. II. hó 12-i rendelete a községi közigazgatás egyszerűsítéséről, amelyben a felügyeleti hatóságokat felhívja, hogy a felügyelet gyakorlásánál általában csak a községi törvényekben előírt eszközökkel éljenek és a községek saját felelősségükre történő tevékenységének az eddiginél is nagyobb teret engedjenek.)

Az önkormányzatnak minden önmagától választott feladatában való illetékességét az új nemzeti szocialista községi jog sohasem vonta kétségbe és a gyakorlatban nem is korlátozta; más az eset azonban a legalacsonyabb közigazgatási fokozatoknál a *helyi igazgatás egysége* tekintetében. Ez nemcsak a közigazgatás surlódásmentes működését biztosítja, hanem a közigazgatás és a nép közötti összefüggés szempontjából is jelentőségteljes. Ezért a helyi igazgatás egységességének követelményét már 1935-ban és a Gemeindeordnung-ban is figyelembevették. A helyi közigazgatási hatóságok feladatainak elkülönítése a községektől, ezeknek a felada-

toknak állami hatóságokra, vagy gazdasági szervezetekre való átruházása ma már nem indokolható meg azzal, hogy a községi hatóság sajátos volta miatt ilyen feladatok megoldására nem alkalmas, mert a községi hatóság felépítése ma szerkezetileg ugyanaz, mint egy helyi állami szakigazgatási szervé és nem állítható joggal az sem, hogy az állami irányítás — a külön hatóságoknál — ennél erősebb volna. A községi politikának a birodalmi politikával való összhangja feltétlenül biztosítottnak tekinthető.

A helyi igazgatás hatásköre és feladatai szempontjából igen fontos szerepre jutnak az egyes különleges célok szolgálatában álló hivatalok, intézmények.

A nemzeti szocialista állam a birodalmi pénzügyigazgatás és a birodalmi munkaközvetítő- és munkanélkülieket biztosító intézet helyzetét megerősítette, jobban kiépítette, a községek hatáskörét még tovább csökkentette. Így 1957-ben a kereseti adó kivetését, 1958-ban a földadó kivetését a birodalmi pénzügyigazgatásra ruházta át. Ezeket követte 1959-ben a Grunderwerbsteuer igazgatásának és beszedésének átruházása a birodalmi pénzügyigazgatóságra. Ezeket a tényeket tudomásul kell venni, a birodalomnak szüksége volt erőteljes központi hatóságra, az egységes birodalmi pénz- és adópolitika irányításánál, ebbe pedig a községi pénzügyi politika is elválaszthatatlanul beletartozik. Az azonban bizonyára elkerülhető lett volna, hogy a birodalmi pénzügyigazgatás a házassági segélyek és birodalmi gyermeksegélyek kérelme tárgyában benyújtott akták feldolgozásával foglalkozzék és a döntést is ő hozza meg, mint ahogy ez a törvények alapján történt. Ezeknek a szociális rendszabályoknak végrehajtása a legalsóbb körzeti közigazgatási hatósághoz tartoznék helyesen, mert ezek vannak legszorosabban összekapcsolva a népességgel.

Különleges hatóságok ilyen kiépítésének iskolapéldáját mutatja az 1954. VII. hó 3-i törvény, mely a közegészségügyet szabályozza. Ez is széttagozódást hozott és zavarossá tette az egész községi közegészség- és gondozásügy helyzetét. Ha teljes mértékben el is kell ismerni azt, hogy a népegészségügy egységes állami irányításra szorul, mégis a közegészségügy és a közjótékonyosság feladatukat és céljukat tekintve oly szorosan összefüggnek egymással, — gondoljunk csak a tuberkulózisra, nemi betegségekre és más részterületekre, — hogy ezeknek hatósági szétválasztása a munka megnehezítésére és ennek következtében annak megdrágítására vezet. Nehéz belátni, hogy miért nem volnának alkalmasak — úgy mint eddig — a községek állami megbízásuk alapján az egységes közegészségügyi politika végrehajtására. Állami vonatkozásban a közigazgatás felépítésének egységét Ausztriában és a szudétavidéken a közegészségügy egységesítéséről szóló törvény életbeléptetésével biztosították.

Az ipari ügyekben a piacrendelet megalkotása óta a közélettel kapcsolatban olyan fölöttes szervezetet létesítettek az egyes üzemek engedélyezésére, amelyet már a helyi igazgatás is alig ismer, a népesség pedig egyáltalában nem ért meg. A kereskedelem számára az alapot az 1955. V. hó 12-i törvény jelenti, mely a kiskereskedelem védelméről szól. A kézműves ágazatban más rendelet intézkedik. A kereskedők esetében a döntés joga az iparendeléyek ügyében kizárólag a községi hatóságnál van. Különböző iparágak számára, mint például kertészet, marhavágás, gabona és tejgazdaság számára azonban úgynevezett piacmegállapodások állanak fenn, amelyekben vagy az egyes iparágak főgyejelesein keresztül központilag, vagy azok gauhivatalai útján döntenek. A birodalmi élelmezési hivatal osztályai ismét különleges hivatali szervezet alkalmazását jelentik. Ezeknek a rendszabályoknak következményeképen, amelyek a négyéves terv végrehajtásában a fogyasztás irányítására szükségessé váltak, a központi hatóságoknál a különleges hivatalok egész sora keletkezett. Így a négyéves terv teljeshatalmú végrehajtójának rendelték alá az egész építésügy hatásköre számára kinevezett vezérfelügyelőt, a gépjárműügyek vezérfelügyelőjét, a gépgyártá-

sét és az energiagazdálkodását. A kereskedelemben és a közlekedésben a rend fenntartása megkövetelte, hogy az árképzésnél és az árellenőrzésnél állami vezetés legyen. Ezért életre hívták az állami árkormánybiztost. A táj- és telepítés politika helyes alkalmazására központi helyen vonták össze az ügyeket. Így jött létre a birodalmi táj rendezésére hivatott birodalmi hivatal, és végezetül beláthatatlan sora új hivataloknak, amelyek valamely községi közigazgatás részére fontos nyersanyag-kontingens szétosztóiként a jóváhagyásokat osztogatják. Egy kitűnően működő egységes kontingens szétosztó hely van pl. az összes községi építkezések számára, melyet a német városok szövetségénél a Deutscher Gemeindetagnál létesítettek és ezáltal az összes hivataloknál igen sok felesleges munkát takarítottak meg, tekintve, hogy még ma is a községek a legnagyobb közületi munkaadók. Az ügyek egységes irányítására és ellenőrzésére, — amely a közlekedés és a birodalom védelme szempontjából igen fontos — nevezték ki a német ügyek vezérfelügyelőjét. A vezérfelügyelő külön hivatalának létesítése következtében az illetékességet megállapító és elhatároló műveletre volt szükség, mely a belső közigazgatás legkisebb fokozatáig terjedt és egyúttal a birodalom és a községek közötti pénzügyi kérdéseket is érintette.

Mindezek az újonnan keletkezett közfeladatokat ellátó szervek azonban nem építettek ki teljes hivatali szervezetet, a központjukból egészen le az alsó igazgatásig. Ezek — önálló, vagy valamelyik központi birodalmi hatósághoz kapcsolt — közigazgatási szervezete vagy nem terjed a központon nagyon túl, vagy csak legfeljebb a középfokú hatóságokig épül ki. Utasításainak végrehajtására a községi közigazgatást veszik igénybe. Ezáltal már nemcsak áttörnek a helyi igazgatás egységét, hanem a hivatali szervezet áttekinthetetlen és szétszóródott volta zavart és többletmunkát okoz a helyi hatóságoknak. Ilymódon nemcsak a dologi, hanem a személyzeti költségekre is kihatással van.

A birodalmi gau-törvények találták meg első ízben vissza az utat a belső közigazgatás természetes egységéhez. Az Ostmark törvény és a szudéta gau-törvény egyazon alapon mondták ki, hogy a lehetőséghez képest a sok különleges hatóságot *egy kézben kell egyesíteni* és a birodalmi belügyminiszter a legfelsőbb birodalmi hatóságokkal egyetértve, az eddigi különálló hatóságok feladatkörét és illetékességét a főszolgabíróra (Landrat), illetőleg a polgármesterre ruházhatja át. Gyakorlatilag ez az első lépés, amely a még egyre növekvő mértékű *hatóság-széttagozás* ellen működik.

A háború kitörésével ismét utat tört magának az a belátás, hogy a községek közigazgatási ereje, mely a közvetlen népi közösséggel való érintkezéséből ered, a háborús rendszabályok végrehajtását a legjobban és a leggyorsabban tudja minden téren megoldani. Az államvezetés céljával való összhang, amelyet a Deutsche Gemeindeordnung 1. §-a megkövetel, külön hatóságok felállítása nélkül is biztosítható. Minden rendszabály, amelyet a háborús állapot váltott ki, legyen az akár rendőri, akár gazdasági természetű, egységesen ráruházható a helyi községi igazgatásra. Ilymódon kényszerült rá a közigazgatás a rendkívüli viszonyok között, amelyben mindent tervszerűen kell beosztani és surlódásmentesen összeműködtetni, minden szakigazgatási ellenállási energia ellenére és bizonyos mértékig lopva, hogy *visszatérjen a helyi igazgatáshoz*.

TUDOMÁNY ÉS ÉLET.

Reform és kodifikáció.

Kormánynyilatkozatok és programbeszédék az állami élet számos területén reformok kilátásba helyezésével vannak tele. A közigazgatás reformjáról is sok szó esik napjainkban. Ebben az általános reformhangulatban aktuálisnak érezzük néhány szempontra rámutatni, amelyeknek elhanyagolása az előző közigazgatási reformok során sajnálatos következményekre vezetett. Ez alkalommal elsősorban azokra a zavarokra és hibákra kívánunk rámutatni, amelyek annak folytán következtek be, hogy a reformjogalkotásban a jogszabályrendezés és kodifikáció alapvető követelményeire nem voltak tekintettel.

Az utolsó jelentékenyebb közigazgatási reform törvény, a közigazgatás rendezéséről szóló 1929: XXX. t. c. (az alábbiakban rövidítve: K. R.) újra szabályozta a közigazgatási jogorvoslatokat, beleértve a közigazgatási bírósági panasz kérdését is. (A halva született 1933: XVI. t.-c.-kel e helyen nem foglalkozunk.) A közigazgatási bírósági panasszal kapcsolatban a K. R. számos olyan kérdést is újra szabályozott, amelyek a közigazgatási bíróságról szóló törvényben (az alábbiakban rövidítve K. B.) már szabályozva voltak. Az új szabályozás azonban, ahelyett, hogy világos és áttekinthető szövegben adta volna közre a hatályos jogot, áttekinthetetlené és kuszává tette a jól átgondolt és formailag is csiszolt régi jogszabályt. Ez a sajnálatos következmény két súlyos kodifikációs hibára vezethető vissza: 1. a K. R. megszerkesztője, bár nem adott kimerítő szabályozást a közigazgatási bírósági panasz kérdéséről, nem alkalmazkodott a fennálló jog rendszeréhez, hanem új rendszert vezetett be, úgy, hogy most a hatályos jogszabályt két különböző elgondolás töredékeiből kell kihámozni; 2. a K. R. megszerkesztője nem tisztázta kellően a régi szabályozás hatályának kérdését.

1. A K. R. hatályba lépése előtt az 1901: XX. t. c. kizárólag a közigazgatási *hatóság* előtti eljárást szabályozta (1901: XX. t. c. 12. §.) Az indokolásban külön határozottan leszögezi a törvény megszerkesztője, hogy ez a törvény „a közigazgatási bíróság előtt való eljárást, melyet az 1896: XXVI. t. c. és ennek végrehajtási rendelete szabályoznak, semmiképpen sem kívánja érinteni.” Ugyanígy a közigazgatási *bíróság* előtti eljárásra vonatkozó összes hatályos rendelkezéseket a K. R. életbe lépése előtt a K. B. foglalta magában, és ez a szabályozás nem tett különbséget egyrészt adó- és illetékügyek, másrészt általános közigazgatási ügyek között. Rendelkezései minden közigazgatási bírósági panaszra érvényesek voltak, tekintet nélkül az ügy természetére. A K. R. ezt az áttekinthető, világos szerkezetet megbontotta, amennyiben eljárásjogi fejezetében módosította a közigazgatási bírósági eljárást is, *de csak arra az esetre, ha a panasz nem adó- és illetékügyben, hanem általános közigazgatási ügyben*

emeltetett. Most az a helyzet, hogy a K. B.-ben foglalt eljárási rendelkezések egy része változatlanul érvényes minden közigazgatási bírósági panaszra, más része csupán adó- és illetékügyekre, ismét további része adó- és illetékügyekre változatlan szöveggel, általános közigazgatási ügyekre pedig a K. R.-ből folyó módosítással, végül nem egy rendelkezés hatályos vagy hatálytalan volta bizonytalan. Az általános közigazgatási ügyekre érvényes rendelkezések és az adó- és illetékügyekre vonatkozó szabályozás közötti különbségeknek *semmi tárgyi indoka sincs*, hacsak tárgyi indoknak nem tekintjük azt a tényt, hogy minden tárca szuverénül szabályozza a saját hatáskörébe tartozó ügyeket, tekintet nélkül a másik tárca gyakorlatára vagy jogszabályalkotására, illetőleg a másik tárca ügykörét érintő törvényi szabályozásra.

Az indokolatlan különbségekre az alábbi néhány példát sorolhatjuk fel: általános közigazgatási ügyben a panaszt az elsőfokon eljáró hatóságnál kell benyújtani, adó- és illetékügyben az eljáró legmagasabb fokú hatóságnál; a panasz visszautasítása elleni felfolyamodás adó- és illetékügyben mindenkor a közigazgatási bírósághoz nyújtandó be, általános közigazgatási ügyben csak akkor, ha elsőfokon a törvényhatóság első tisztviselője, vagy vele egyenrangú, vagy magasabb hatóság járt el; általános közigazgatási ügyben az igazolási kérelemre a K. R. rendelkezései irányadók, adó- és illetékügyben az igazolási kérelem jogalapja és benyújtása kérdésében a K. B. 99. §-át, határideje tekintetében a K. K. H. Ö. 115. §-át kell alkalmazni; adó- és illetékügyben a közigazgatási bírósági panaszt átvevő hatóság azt mindenkor közvetlenül terjeszti fel a közigazgatási bírósághoz, általános közigazgatási ügyben az esetek egy részében a középfokú hatóság közbeiktatásával; a közigazgatási bírósági panasz halasztó hatályát általános közigazgatási ügyben a K. R. 56. §-a adó- és illetékügyben a K. B. 103. §-a szerint kell megítélni. E felesleges, indokolatlan különbségek megteremtését még akkor is hibáztatni kellene, ha a jogszabály megfogalmazása formai, kodifikációs-technikai szempontból kifogástalan volna. Az adott esetben azonban súlyosbítja a hibát, hogy az új elgondolás nem jelentkezik egy új kimerítő jogszabályban, hanem a más-más rendszerben megszerkesztett régi és új rendelkezések zürzavarából kell a hatályos jogot kielemezni.

2. Az előzőkben tárgyalt hiba mellett másik nagy fogyatékosága a K. R.-nek, hogy a közigazgatási bírósági panaszt illetően nem rendelkezik az addig hatályban volt szabályozáshoz való viszonyáról, vagyis nem sorolja fel a K. B.-nek azokat a rendelkezéseit, amelyek hatályukat veszítik. (Csupán a K. R. 55. § (1) bekezdésében van kimondva, hogy a K. B. 85. §-ának „ettől eltérő rendelkezése hatályát veszti“, de még ez a rendelkezés is helytelenül és félrevezetően van megfogalmazva, mert a K. B. szóbanforgó szakasza annak folytán, hogy a K. R. rendelkezései nem terjednek ki az adó- és illetékügyekre, az utóbb említett ügyekre nézve továbbra is hatályban marad, csak az általános közigazgatási ügyekben nem

alkalmazható többé.) A K. B. hatályos szövegének megállapítása ilyen körülmények között igen nehéz, annál is inkább, mert ez a törvény a K. R.-hez viszonyítva *lex specialis*, tehát nem lehet minden esetben egyszerűen a későbbi törvényi szabályozás hatályosságára következtetni. Ilyen jogbizonytalanságot, vagy legalább is szövegezésbeli eltérést teremtő párhuzamos szabályozás áll fenn a következő kérdésekben: közigazgatási bírói panasz írásban vagy szóban való előterjesztése (K. B. 85. § — K. R. 55. §), a határidők számítása (K. B. 94. § — K. R. 53. §), az elkésett és meg nem engedett jogorvoslat visszautasítása (K. B. 96. § — K. R. 54. §), a közigazgatási bírósági panasz halasztó hatálya (K. B. 103. § — K. R. 56. §). A felsorolt esetekben legtöbbször nincs lényegbevágó, hanem csupán szövegezésbeli különbség a két rendelkezés között, ezért legtöbbször még a közigazgatási bíróság gyakorlatából sem lehet megállapítani, hogy vajjon a K. B.-ben, vagy a K. R.-ben foglalt rendelkezés van-e *szöveg szerint* hatályban. Emellett azonban, — ritkábban, — az az eset is előfordul, hogy lényeges kérdésben támad a jogbizonytalanság. Így az elkésett és meg nem engedett jogorvoslat visszautasításának szabályozásánál felmerül a kérdés, vajjon az elsőfokon eljáró közigazgatási hatóság, amelyhez a közigazgatási bírósági panaszt benyújtják, csupán az elkésett panaszt utasíthatja-e vissza (K. B. 96. §-a szerinti értelmezés), vagy azonfelül a meg nem engedett panaszt is (K. R. 54. §-a szerinti értelmezés). Hogy milyen nehéz a felvetett kérdésre helyes választ adni, mindennél jobban bizonyítja, hogy a közigazgatási bíróság gyakorlata szembekerült az 1184/1931. B. M. eln. sz. körrendeletben foglalt értelmezéssel, valamint az is, hogy a K. B. Vörös—Lengyel-féle igen alapos kommentárja az első kiadásban elfoglalt állásponttal szemben (v. ö. 1139. s. köv. oldal) a második kiadásban az ellenkező álláspontra helyezkedett (V. ö. 571 s. köv. oldal). Mindennek a zürzavarnak az az oka, hogy a K. R. megszerkesztője csupán arra fordított gondot, hogy azokat az újításokat, amelyeket a belügyi tárca szükségesnek vélt, megfogalmazza, törvénytövegbe öntse, teljesen figyelmen kívül hagyta azonban — a fentebb tárgyalt vonatkozásban — a fennálló jogot, amennyiben az tárcája ügykörét nem érintette.

Hasonló kodifikációs eljárás, sajnos, nem ritkaság jogrendszerünkben. A gyakorlatban az a ritkább eset, amikor az új törvény gondosan felsorolja azokat a rendelkezéseket, amelyek életbeléptével hatályukat veszítik. De találhatunk példát arra a fentebb tárgyalt helytelen kodifikációs módszerre is, hogy novelláris jogalkotásban nem alkalmazkodnak az alaptörvény szerkezeti elgondolásához. Ebben a vonatkozásban utalhatunk az önkormányzati testületek háztartásának szabályozására, amelynél az egyik jogmegyei és városi törvényhatóságok háztartásának rendezésével, a másik jogszabályban a vármegyék háztartásának rendezése a városok (törvényhatósági jogú és megyei városok) háztartására vonatkozó rendelkezésekkel, anélkül azonban, hogy a szabályozás

szerkezetének megváltoztatásával a régi szerkezetben foglalt összes rendelkezések hatályukat veszíténék.

Amikor a eljövendő közigazgatási reform sikere érdekében ezekre a hibákra rámutatunk, tisztában kell jönnünk a hibák okával és azokkal a módszerekkel, amelyek alkalmasak a hibák kiküszöbölésére. Szerény nézetünk szerint a hibák nem személyi, hanem szervezeti gyarlóságok következményei. A fentiekből is kitűnik, hogy kormányunk mai szervezetében nem történik kellő gondoskodás arról, hogy a különböző tárcák jogalkotásában az összhang biztosíttassék. Szükség van egy olyan kodifikációs szervre, amely az összes tárcák felett áll, mind látóköri és felelősségérzet, mind pedig hatáskör szempontjából. Ennek a szervezetnek szakemberekből kell állnia, akik a hibákat felismerik és hatáskörrel kell bírnia arra, hogy a gyarló tervezetek jogszabállyá válását — bármely tárca ügykörében is — megakadályozhassa. Intézményesen kell biztosítani azt is, hogy a hatályos jogszabályok jogéletünk egész területén összegyűjtsenek, mert csak akkor kívánhatjuk meg egy-egy novella megszerkesztőjétől, hogy a hatályukat veszítő rendelkezéseket kimerítően sorolja fel, ha a novella életbelépése előtt hatályban volt rendelkezések megállapítása nem igényel külön, hetekig tartó tanulmányt. A hatályos jogszabályok összegyűjtését a mindennapi munkával túlterhelt közigazgatási szervektől nem lehet kívánni, s ezenfelül az egységes terv és módszer kívánalma is szükségessé teszi, hogy egy külön szerv bízassék meg a jogszabályrendezés és kodifikáció feladataival. A gyökeres megoldást egyedül a kormányfőnek közvetlenül alárendelt közigazgatási vezérkar kebelében felállítandó kodifikációs osztály megszervezésében látjuk.

Valló József.

A gyakorlati közigazgatási vizsga és az egységes bírói és ügyvédi vizsga közös szempontjai.

Alig vonható kétségbe, hogy a végrehajtó hatalom és a bírói hatalom szétválasztása óta igazságszolgáltatásunk színvonala magasan közigazgatásunk színvonala fölé emelkedett. Természetes következménye volt ez a két közszolgálati ágra képesítő előfeltételek eltérő szabályozásának. Amíg ugyanis a közigazgatás és a bírászkodás elválasztását kinyilatkoztató 1869: IV. t.-c. 7. §-a az illető bírák részére az elméleti képesítésen felül a *gyakorlati bírói vizsgát* is előírta, addig a közigazgatási tisztviselőktől a törvényhozás — néhány törvényhatósági tisztet kivéve — még az elméleti képesítést sem kívánta meg. Ezirányban az első lépést csak a közel másfélévtized múltán napvilágot látott 1883: I. törvény cikk tette meg, amikor az állami és törvényhatósági közigazgatási szolgálatban az államtudományi államvizsgát kötelezően bevezette. Bármennyire úttörő volt is azonban első minősítési törvényünk, mégis a közigazgatási tisztviselők számára alacsonyabban megállapított elméleti képesítés, továbbá a gya-

korlati képesítés teljes hiánya, továbbra is éles határt vont a két közszolgálati ág általános színvonala közé.

Ez a helyzet egészen az 1929 : XXX. törvénycikk életbelépéséig — közigazgatásunk mérhetetlen kárára — alig változott, sőt ezután is csak annyiban, hogy a törvény 65. §-a elméleti képesítésül az igazságügyi szolgálatban már jóval előbb megkívánt doktori oklevelet írta elő. Több mint félévszázadnak kellett eltelnie, amíg a *gyakorlati közigazgatási vizsgának* már az 1885 : I. t.-c. 23—32. §§-ba iktatott gondolata hosszú elméleti viták és parlamenti tárgyalások után 1934. március 15-én megvalósult.

A közigazgatási tisztviselőképzés úttörőinek szeme előtt mindig egy cél lebegett: a közigazgatási tisztviselő elméleti és gyakorlati képesítését arra a színvonalra emelni, amelyen a bírák képesítése már 1869 óta állott. Ez a cél az 1935 : XVI. t.-c. 39 §-ának életbeléptetésével maradéktalanul valóra vált. A gyakorlati közigazgatási vizsga intézménye a bírói vizsgával minden tekintetben párhuzamba állítható. Mindkét vizsgának előfeltétele az elméleti képesítés, mégpedig az egységes bírói és ügyvédi vizsgának a jogtudományi, a gyakorlati közigazgatási vizsgának a jogtudományi, az államtudományi vagy közgazdaságtudományi doktorátus (1929 : XXX. t.-c. 65. §.; 1915 : LIII. t.-c. 5. §.). Mindkét vizsgához meghatározott ideig tartó gyakorlat kell, melynek egy részletét ugyancsak mindkét vizsgánál nemcsak az illető közszolgálati ágban, hanem kölcsönösen a másik szolgálati ágban — vagyis a közigazgatási vizsgához a bíróságnál és ügyvédnél, az egységes bírói és ügyvédi vizsgához a közigazgatásnál — is el lehet tölteni (1935 : XVI. t.-c. 39. §. (6) bek.; 1940 : XXXVI. t.-c. 2. §. (2) bek. 2. pont). Mindkét vizsga anyaga felöleli a két szolgálati ág egész jogszabály anyagát, melynek ismeretéről mind a közigazgatási, mind a bírói vizsgánál két részletben, szóbeli és írásbeli vizsga útján kell számot adni (1935 : XVI. t.-c. 39. §. (5) bek.; 1915 : LIII. t.-c. 2. §.; 1925 : VIII. t.-c. 45. §.).

Egyetlen részletkérdésben volt csak eltérés a két gyakorlati vizsga között: a közigazgatási vizsgához három éves gyakorlatot, a bírói vizsgához pedig négy évi gyakorlatot írt elő a törvény (1935 : XVI. t.-c. 39. §. (6) bek.; 1925 : VIII. t.-c. 45. §.). Legújabbban azonban ez a válaszfal is leomlott. Az 1940 : XXXVI. t.-c. 1. §-a az egységes bírói és ügyvédi vizsgára bocsátáshoz megkívánt joggyakorlatot három évre szállította le. Ma tehát a törvény uralmának biztosítására hivatott mindkét közszolgálati ágban egyaránt az azonos elméleti képesítés birtokában azonos ideig tartó és részben a két közszolgálati ágban kölcsönösen is eltölthető gyakorlat után következő gyakorlati vizsga letétele kötelező, ami által a két közszolgálati ág képesítésbeli különbsége teljesen kiegyenlítődött.

Amikor azonban a gyakorlati közigazgatási vizsga letétele ugyanazt a szellemi erőfeszítést és hasonló anyagi áldozatot kívánja a közigazgatási tisztviselőktől, mint az egységes bírói és ügyvédi vizsga az igazságügyi tisztviselőktől, ugyanakkor a tör-

vény nem biztosította a gyakorlati közigazgatási vizsgával rendelkező tisztviselőknek azokat az előnyöket, amelyeket az egységes bírói és ügyvédi vizsga oklevele nyújt birtokosainak.

Az egységes bírói és ügyvédi vizsga birtokosa oklevele alapján — ha újabban bizonyos korlátozásokkal is — a közszolgálatból való megválása esetén az ügyvédi kamara tagjai közé bejegyezhető és így kereső foglalkozást űzhet (1874 : XXXIV. t.-c. 1. §.). Hasonló kereső foglalkozásra a gyakorlati közigazgatási vizsga semmiféle lehetőséget nem nyújt.

Az egységes bírói és ügyvédi vizsga nemcsak az igazságügyi szakra, hanem részben a közigazgatási szakra is képesít, amennyiben birtokosa a közigazgatási vizsga általános része alól mentesül és közigazgatási gyakorlat igazolása nélkül szakvizsgára bocsátható (1953 : XVI. t.-c. 39. §. (5) és (7) bek.). Ugyanezt a nagy előnyt a közigazgatási vizsga nem nyújtja annak ellenére, hogy az egységes bírói és ügyvédi vizsga tárgyai közül a magyar közjog, valamint a közigazgatási és pénzügyi jognak azok a szabályai, amelyeknek ismerete a bírói és ügyvédi hivatáshoz szükséges, a közigazgatási vizsga tárgyai között épen úgy szerepelnek, mint a közigazgatási vizsga tárgyai közül a magánjognak, polgári peres eljárásnak, büntetőjognak és büntető törvénykezési jognak a közigazgatással kapcsolatos részei az egységes bírói és ügyvédi vizsga tárgyai között (2300/1954. M. E. sz. rendelet 2. §. A. pont: 1913 : LIII. t.-c. 2. §.).

Az egységes bírói és ügyvédi vizsga birtokosának bírói képesítési pótlékra is igényt ad (1950 : LIII. t.-c. 1—4. §.), amit a közigazgatási vizsgával rendelkezők szintén nem élveznek. Ez utóbbi különösképen méltánytalan, hiszen a törvényhozás a bírói képesítési pótléket a kincstári jogügyi igazgatóság fogalmazási karára — tehát nem szoros értelemben vett igazságügyi tisztviselőkre — is épen azzal a megokolással terjesztette ki, hogy „a jogügyi igazgatóság fogalmazási tisztviselőinek képesítése ugyanolyan, mint az ítélőbíráké és ügyészeké“.

A gyakorlati közigazgatási vizsga a hozzáfűzött reményeket mindenben beváltotta. A működése óta eltelt közel hét esztendő tapasztalata kétségtelenül beigazolta, hogy bevezetése óta közigazgatási tisztviselői karunk színvonala ugrásszerűen emelkedett. A szellemi felkészültség azonban még nem minden. A közigazgatás kifogástalan, vagy kevésbé kielégítő ellátása szoros összefüggésben van a tisztviselői kar lelkiületével is. Az egyre nehezebbé váló köteleességek teljesítése és a hivatás maradéktalan betöltése csak akkor várható, ha a köztisztviselő életviszonyainak állandó nehezítése mellett olykor biztató intézkedéseket is tapasztal. Ez a képesítés emelésénél nemkevésbé fontos szempont pedig azt kívánná, hogy a képesítés emelésének *kötelezettségével* a magasabb képesítés nyújtotta *jogok* is kiterjeszketnének a közigazgatásra.

X Közigazgatási tanulmányút a föld körül.

1939. tavaszán értesültem, hogy amerikai csere ösztöndíjat kaptam közigazgatási tanulmányokra. Miután a szükséges előkészületeket megtettem és a különböző engedélyeket beszereztem, augusztus 23-án indultam el Budapestről. A közbejött külpolitikai zavarok miatt azonban Triestből, sőt az Italia Line Saturnia nevű hajójának fedélzetéről kénytelen voltam visszafordulni. Ezután tavaly tavasszal újra kezdtem az előkészületeket. Ismét végig jártam az illetékes hivatalokat és miután a belügyminiszter, kultuszminiszter, honvédelmi miniszter, polgármester, rendőrség, ösztöndíjtanács, Nemzeti Bank és amerikai követség engedélyeit megkaptam, április 3-án ismét neki vágtam az útnak. Ezúttal szerencsésebb voltam és 1940. évi április 18-án zavartalan utazás után a Saturnia fedélzetén megérkeztem New-Yorkba.

Itt mindenekelőtt tanulmányaim előkészítéséhez fogtam hozzá. Tervem az volt, hogy három-négy hónapot New-York város közigazgatásának tanulmányozására fordítok, ősszel pedig a Harvard egyetemre iratkozom.

Először a new-yorki Institut of International Education-nél jelentkeztem. Ez az intézmény intézte ugyanis Amerikában az ösztöndíj-ügyemet. Itt dr. Fischertől, az intézet igazgatójától ajánló levelet kaptam Mr. Keeganhhoz, a new-yorki városi demokratapárt egyik vezető tagjához. Mindjárt felkerestem Keegant, aki másnap elvitt a tanácsülésre, ahol több bizottsági tagnak, majd az ülés megnyitása után a közgyűlésnek is bemutatott.

A következő napon ajánló levelemmel La Guardia polgármestert kerestem fel, aki nem lévén hivatalban, helyetteséhez, Newbold Morrishoz, a közgyűlés elnökéhez utasítottak. Az ő révén kaptam meghívást egy bankettre, amelyen csaknem az összes vezető városi tisztviselőket megismertem. Itt ismertem meg többek között Mr. Kernt, a Civil Service Commission (személyzeti osztály) elnökét, akivel később hosszú időn át együtt dolgoztam. Így néhány nap leforgása alatt megismertem csaknem mindenkit a városházán, akire szükségem volt és ez későbbi tanulmányaim során rendkívül hasznomra vált.

Ezenkívül Magyar professzorra való hivatkozással kerestem fel Gulick professzort, a new-yorki Columbia egyetem tanárát, az Institut of Public Administration (Közigazgatástudományi Intézet) igazgatóját, aki ugyancsak mindenben segítségemre volt és ellátott a szükséges könyvekkel és irodalommal.

Városházi tanulmányaimat a Civil Service Commissionban (személyzeti osztály) kezdtem. Csaknem három hónapot töltöttem ebben a hivatalban, végigjártam valamennyi osztályát s így elég részletesen sikerült megismernem az egész rendszert. Tanulmányaim befejezése után a Civil Service Commission elnökének, Mr. Kernnek felkérésére New-York város rádióállomásán (WNYC) előadást tartottam. Előadásomban beszámoltam tapasztalataimról, valamint a new-yorki és európai közzolgálati rendszerek között levő különbségeket ismertettem.

Ezután néhány hetet a Department of Purchaseben (beszerzésosztály) töltöttem, ahol a városi hivatalok részére szükséges anyagok központi beszerzését és a new-yorki közszállítási szabályokat tanulmányoztam.

Meg kell itt említenem, hogy városházi tanulmányaim négy hónapja alatt minden hivatalban és minden tisztviselő részéről a legnagyobb udvariasságot és barátságosságot tapasztaltam és mindenkor mindenben segítségemre voltak.

Városházi tanulmányaim befejezése után alkalmam volt két nagyobb autótúrát tenni a Columbia egyetem néhány diákjának a társaságában. Ezeken a kirándulásokon ismertem meg valóban Amerikát.

Első túránkon a New-England államokat (Vermont, New Hampshire, Maine, Rhode Island, Massachusetts, Connecticut) jártuk be, a kanadai határig.

Második túránkon először a déli államokat (Maryland, West-Virginia, Kentucky, Tennessee, Alabama, Mississippi) látogattuk meg és három napot töltöttünk New-Orleansban. Innen nyugat felé Louisianán, a texasi olajmezőkön, New-Mexico kősvivatagjain és a Grand Canyon útbajtésével Arizonán át Kaliforniába utaztunk. Két napot töltöttünk Lós Angelesben és a környező városokban (Hollywood, Beverly Hills), majd tovább a Yosemite National Park-on át San-Franciscoban, ahol ismét három napot töltöttünk. A new-yorki világkiállítás után így alkalmam volt látni a san-franciscoi világkiállítást is. Innen a Sierra Nevadan át Salt Lake Citybe (Utah), majd tovább a Rocky Mountains négyezer méter magas autótúráján át Denverbe (Colorado) és onnan a Middle West államokon át Philadelphiába utaztunk. Philadelphiából szeptember közepén tértünk vissza New-Yorkba. Mondanom sem kell, hogy ez a négyhetes út az egész tanulmányútam egyik legkimagaslóbb élménye volt.

Ősszel utaztam Cambridgebe és a Harvard egyetemre iratkoztam. Itt elsősorban Lambie professzor városigazgatási előadásait (Municipal Administration) hallgattam és résztvettem a szeminárium munkájában. Ezenkívül Wright (amerikai alkotmány), Holcombe (alkotmányjog), Friedrich (politikai elmélet), Hopper (európai nemzetközi viszonylatok), Leopold (az Egyesült Államok diplomáciai története), Mac Govern (politika), Langer (Európa története a XIX. században), McIlwain (a politikai elmélet története) és Herring (csoportok részvétele a közigazgatásban) előadásait hallgattam.

A félév befejezésekor az egyetemen két előadást tartottam, egyet a magyar közigazgatási jogról, egyet pedig a magyar közszolgálati jogról.

A félévi előadások befejezése után december 7-én New-Yorkba utaztam a hazautazáshoz szükséges előkészületek megitétele végett. Miután a szükséges vizumokat részben megkaptam, december 14-én indultam meg hazafelé, még pedig nyugati irányban. Az Atlanti Óceánon volt ugyan közlekedés spanyol hajókon New-York és Lissabon között, azonban értesüléseim szerint az an-

gol vámvizsgálatnál a Bermuda szigeteken minden írásomai (könyvek, jegyzetek, stb.) elkobozták volna. Többek között ez volt az egyik oka annak, hogy hazafelé hosszabb, de érdekesebb utat választottam.

Ezenkívül, amire a kiutazáskor — az amerikai megélhetési viszonyokról nyert nem egészen helytálló felvilágosítások alapján — egyáltalán nem számítottam, az a nem remélt körülmény is közre játszott, hogy kinntartózkodásom alatt sikerült annyi pénzt megtakarítanom, hogy ez az út lehetségessé vált. Nekem ugyanis havi 150 dollár állt rendelkezésemre. Ebből az összegből azonban havonta nem költöttem többet, mint átlag 100 dollárt. Pedig ebben az összegben benne volt a két, közel tizennyolcezer kilométeres autótúra is. Megtakarítottam tehát kb. 400 dollárt, amihez jött még az utolsó három hónap összesen 450 dollárja. A New-York—San Franciscói vasút II. osztályon 53 dollárba, a San Francisco—Honolulu—Yokohama hajóút turstaosztályon 175 dollárba, a Tokio—Berlini út pedig ugyancsak II. osztályon kb. 200 dollárba került. Láttam tehát, hogy az utazás megvalósítható, sőt a fennmaradó összegből még három hónapi élet és egy kínai kirándulás is futotta.

New-Yorkból először Chicagoba utaztam. Onnan tovább az északi vonalon Iowa, Nebraska, Wyoming, Utah, Nevada államokon át ismét San Franciscoba, ahová december 18-án érkeztem. San Franciscoból december 20-án indultam az American President Line President Taft nevű 14.000 tonnás hajójával. A viharok miatt karácsony helyett egy napi késéssel karácsony másodünnepén érkeztünk Honoluluba (Hawaii), ahol hajnaltól éjfélig időztünk. Megnéztem a várost, természetesen Waikikit és körülautóztam az Oahu szigetet.

Éjfélkor indultunk Honoluluból a Távolvelet felé és január 5-én érkeztünk Yokohamába, a következő napon pedig Tokioba.

Tokioban a Municipal Research Bureauhoz (városi kutató intézet) volt ajánlólevelem a new-yorki Japan Institut igazgatójától, dr. Mayendától. Az intézet igazgatója, Tanaka, fogadott és három napig a város vendége voltam. Megmutatták a nagyobb városi intézményeket, az egészségházakat, iskolákat, menhelyeket, vásárteret, stb. Tokio város polgármestere, Tomeyro Okubo ugyancsak igen szívélyesen fogadott. Ezenkívül néhány nagyon kellemes napot töltöttem Omya város polgármesterének meghívására Omya városban.

Összesen öt hétig voltam Japánban. Tokion kívül meglátogattam az összes nagy városokat, így a régi fővárost, Kiotot, a nagy kikötőket, Osakát, Kobét, Nagasakit, Simonosekit, a történelmi helyeket, mint Nara, Nikko, Kamakura stb.

Tokioból Nagasakin át február elején indultam Kínába. Első állomásom Shanghai volt. Itt a shanghaii magyar egyesület útján sikerült a general secretaryvel (megfelel a polgármesternek), Mr. Phillips-szel és a város vezetőségével megismerkednem. Néhány érdekes estét töltöttem a társaságukban és elutazásom előtt értékes irodalommal láttak el a városra vonatkozólag. Egyébként Shang-

hai ma az egyetlen hely, ahova vizum nélkül lehet utazni, nincs valutakorlátozás és a Glen Buildingen még ma is egymás mellett leng a horogkereszt és az Union Jack.

Eredeti terveim szerint két napot szándékoztam itt tölteni, amiből azonban tíz nap lett. Shanghait nem lehet két nap után elhagyni. A nemzetközi negyedben laktam, de természetesen megnéztem a francia koncessziót, a japánok által megszállt Honkew-t és a kínai városrészt. Shanghairól egyelőre még csak annyit, hogy kétségtelenül a legérdekesebb város, amelyet valaha láttam.

Shanghaiból hajón utaztam Tsing-Tao-ba, ahol egy napot töltöttem, majd vonaton Shantung tartományon át Tien Tsin-be, és onnan ugyancsak egy napi tartózkodás után Pekingbe. Peking minden várakozást felülmúl. Valódi kelet. Itt egy hetet töltöttem. Szokásomhoz híven felkerestem a városházát, de nem sokra mentem. Megnéztem a „tilos várost“, „tatárvárost“ „kínai várost“, a téli palotát és a rengeteg látnivaló nagy részét.

Pekingből a Shanhaikwan vonalon utaztam Mandsukuoba. Mukdenben töltöttem egy napot, majd Koreán és a Csuzima szoroson át tértem vissza Japánba egy hónapi távollét után. Még két hét volt szükséges az összes tennivalók elintézésére és március 14-én indultam most már végleg hazafelé.

Útközben még egy-egy napot töltöttem Harbinban és a Mandsukuo—Szibéria-i határon Manchuliban. Manchuliból március 20-án reggel indultam és Irkutsk, Krasnojarsk, Novosibirsk, Omsk, Svedrlowszk útvonalon hét napi utazás után 27-én éjszaka megérkeztem Moszkvába. Közben az a váratlan szerencse ért, hogy a vonat 11 óra késéssel érkezett és így a berlini csatlakozást sikerült lekésnem, aminek következtében egy napot tölthettem Moszkvában. Természetesen egész napon át a várost jártam. Megnéztem a Kremlt, Vörös-teret, Lenin mausoleumot, Lenin könyvtárat és a város egyik nagy idegenforgalmi látványosságát, a világ legmodernebb és legpazarabbul berendezett földalattiját.

Március 28-án este indultam tovább és Malkinia, Varsó, Kutno érintésével 29-én érkeztem Berlinbe. Innen két napi tartózkodás után Breslaun és Wienen át április 2-án délután 3 órakor pontosan egy évi távollét után szerencsésen megérkeztem Budapestre.

Vecseklőy József.

X A német anyagbeszerzők feladatai.

A háború az addiginál jobban fokozta az anyagbeszerzés fontosságát, különösen a közzel szemben való felelősség hangsúlyozásával. A háború vitelénél döntő szerepre jut a nemzet anyagkészletével való helyes gazdálkodás. A közületek anyagbeszerzői azok a közvetítő szervek, amelyekeken keresztül a városok, közüzemek, stb. anyaggazdálkodása bekapcsolódik a nemzet anyaggazdálkodásába, érthető felelősségük megnagyobbodása és feladatuk megsokasodása.

Az idei lipcei vásár alkalmával immár harmadszor hívta egybe a Német Városok Szövetsége a városok anyagbeszerzőit¹ az időszerű kérdések megbeszélésére. A gyűlésről a Zeitschrift für öffentliche Wirtschaft 1941. áprilisi száma külön mellékletben számol be. Az előadások szerint a városi anyagbeszerző feladatköre hármassal. Az elsőbe dr. Hesse braunschweigi főpolgármester szerint a saját hivatalon belüli feladatok tartoznak. Fontos az alkalmas szervezet. A mai követelményeknek csak a *központosított szervezeti forma* képes megfelelni. Ennek mindkét alakja szóba jöhet: a város összes anyagszükségletének beszerzését vagy külön felállított szerv, vagy az addig a legtöbb anyagot fogyasztó szerv végezheti. A központi beszerző szervnek részletes és pontos nyilvántartásokat kell vezetnie, az anyagok bevételezését és kiadását megfelelő módon kell feltüntetnie, hogy a gyors áttekintés mindenkor biztosítható legyen.

A beosztott személyzetnek ismernie kell azt a számtalan rendeletet, utasítást, amely a mai német anyaggazdálkodásra vonatkozóan érvényes. Az anyagbeszerzés nem mellékes valami, hanem külön ismereteket igénylő szaktevékenység. Csak így felfogva működhet idejében, zökkenésmentesen, és csak így képes másik két feladatkörét megfelelően ellátni.

A városi anyagbeszerző második feladatköre a városi szervek felé irányul, amelyeket ő lát el anyaggal. A beszerzőnek a *gazdasági ellenőrző és tanácsadó* szerv szerepét kell itt betöltenie. Csak a kellő szaktudással rendelkező anyagbeszerző képes helytállani abban a nagy felelősségben, amely minden német várossal szemben is fennáll: hogy a háború folytatásához, megvívásához szükséges anyagok, szerkek biztosításával már amúgy is megterhelt német anyaggazdálkodást lehetőleg mentesítsék más, kevésbé fontos igények teljesítése alól. A beszerzőnek ezért a lehetőségig egységesítenie, egyszerűsítenie és korlátoznia, mérsékelnie kell a városi szervek anyagigényléseit. Tanácsal kell szolgálnia az anyagok kiválasztása tekintetében (új műanyagok stb.). Fokozott jelentőségre emelkedik a *szabványosítás* szerepe. A Német Városok Szövetsége nemrégiben kérdőívekkel fordult a városokhoz, a bevezetett szabványosítás mértékét, a szerzett tapasztalatokat és az esetleges külön kívánások feltüntetését tudakolva. A beérkezett — bár a hábo-

¹ Az első két kongresszusról ld. 288. old. és 1939. évi II. évf. 471. old.

Közigazgatástudomány 1938. évi I. évf.

rús viszonyok között nem teljes — válaszból a szabványosítás teljes dícséretét tünteti fel Grunert lipcsei igazgató, az anyagbeszerzői gyűlés ügyvezetője. Kiemeli, hogy ezen a téren még további tennivalók várnak a városokra, különösen annak megállapítása és közlése, hogy melyek a német városok részére szükséges olyan különleges anyagok, amelyeket még nem szabványosítottak, pedig arra alkalmasak.

A beszerző harmadik nagy feladatköre a szállítók felé nyilvánul meg. A régi szállítókkal való kapcsolatot fenn kell tartani és újakkal is kapcsolatot kell szerezni. Csak a teljes együttműködés mellett lehetséges a szállítási határidők megszabása és betartása, (amelyet a nyersanyagok megszerzésének nehézsége mellett egyre jobban a munkaerő hiány is fenyeget). Itt a megrendelőre is feladatok hárulnak, nemcsak a szállítóra. Nagy szükség van a belső fegyelem fenntartására, mert elképzelhető, hogy ha minden megrendelő bőségesen kívánná tartalék készletek felhalmozását, abból a termelők milyen teljessíthetetlen túlterhelése állana elő.

A legfontosabb feladata, a beszerzőnek a *helyes ár* megállapításában való közreműködés. A német gazdaságnak nagy szerencséje az a gondos előrelátás, amellyel vezetői az árak szabályozását jóelőre megkezdték. 1936. nov. 26-án jelent meg a birodalmi árkormánybiztos árkorlátozási rendelete (Preisstop-

Verordnung), amelyen a ma érvényes árszabályozás is alapszik. A német árpolitika tehát a háborútól függetlenül jelent meg és nem is fog eltűnni a háború végeztével. A városi anyagbeszerzésnek mindenkor legelső kötelessége volt, hogy a lehetőségig jó és olcsó áru beszerzéséről gondoskodják. Most mint nagyfogyasztónak elsőrangú kötelessége, hogy érvényesítse az árakra vonatkozó hatósági szabályozást, a fogyasztóknak példát adjon ezen a téren is, az árakban való fegyelem fenntartásában. Kötelessége ezért, hogy az árat kialakító tényezőket vizsgálja a beszerzéseknél, különösen olyan esetekben, amelyekre az árkormánybiztos nem adott egységes ármegegyeztetést. A városi anyagbeszerző itt tulajdonképpen az árkormánybiztos gazdaságpolitikájának megvalósításában működik közre. Ha külön hatósági ár nincs, a beszerzőnek kell megállapítania a termelési költségek alapján, a szükséges haszon figyelembevételével, a méltányos árat.

A német városi anyagbeszerző feladatköre tehát nem lett egyszerűbb a szabad gazdasági versenyről való letérés következtében, sőt a követelmények tekintetében és jelentőségben annyira megnőtt, hogy csak szakképzett, gyakorlott tisztviselőkkel végezhető. Olyanokkal, akik anyagismerettel, számviteli ismerettel és elsősorban a közönség iránti felelősségérzettel rendelkeznek.

Göbel József.

A GÁZ

A HÁZTARTÁS és AZ IPAR

LEGGAZDASÁGOSABB "TÜZELŐANYAGA,"

GYORS, TISZTA és OLCSÓ!

Díjtalan költségvetéssel, felvilágosítással és tanáccsal készséggel szolgálnak a Gázművek Városi Irodái. Központi Városi Iroda: VII. Rákóczi-út 18. Tel: 228-228. Budai Városi Iroda: I. Alagutca 3. Telefon: 150-110. Ujpesti kirendeltség: Ujpest, Király-u. 1. Telefon: 294-661.

Díjtalan gyakorlati bemutató előadások minden kedden és pénteken délután 5 órakor a VI. Vilmos császár-út 3., I. emelet bemutató és előadó helyiségeiben.

A MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET KIADVÁNYAI:

	Ára:
1. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálása. 1930. Elfogyott.	
2. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás gazdaságosságának és eredményességének biztosítása. 1931. Elfogyott.	
3a. Hantos Gyula: A magyar közigazgatás területi alapjai. 1931. Elfogyott.	
3b. Hantos Gyula: Administrative boundaries and the rationalisation of the public administration. 1932.	10 P
4. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálásának programja. 1932.	1 ..
5. Mártonffy Károly: A szabatos törvény. 1932.	4 ..
6. Fluck András: A budapesti közhivatali kézbesítő szolgálat. 1932.	2 ..
7. Kiss István: A magyar tanyai közigazgatás. 1932. Elfogyott.	
8. Martonyi János A közigazgatási bíráskodás és legújabbkori fejlődése. 1932. Elfogyott.	
9. Julier Ferenc: A vezérkarok szervezete és működése. 1932.	1 ..
10. Vitéz Guothfalvy-Dorner Zoltán: A nemzeti gazdasági tanácsok. 1932.	1 ..
11. Magyary Zoltán: The rationalisation of the Hungarian public administration. 1932.	1 ..
12. Magyary Zoltán: Scientific management in public administration. 1933.	2 ..
13. Kodifikációs törekvések. Vladár Gábor, Magyary Zoltán, Mártonffy Károly és Oswald István tanulmányai. 1933.	2 ..
14. Göbel József: Anyagbeszerzés. 1933.	2 ..
15. Magyary Zoltán: A Magyar Közigazgatástudományi Intézet. 1934.	4 ..
15a. Magyary Zoltán: The Hungarian Institute of Public Administration. 1934.	1 ..
15b. Magyary Zoltán: L'Institut Hongrois des Sciences Administratives. 1934.	1 ..
16. Szöllösy Zoltán: A közegészségügyi törvények egységes szervezete. 1935.	4 ..
17. Ratkovszky Károly: Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. 1935.	4 ..
18. Kiss István: Csongrád megyei város közigazgatása. 1935.	
19. Alsó László: A község-szervezés alapelvei. 1935.	6 ..
20. Mártonffy Károly: A közszolgálat utánpótlása. 2. kiad. 1937	8 ..
21. Meznerics Iván—Torday Lajos: A magyar közigazgatás szervei 1867—1937. 1937.	8 ..
22. Valló József: Közigazgatási eljárás. 1937.	4 ..
23. Menczer Károly: A francia és az olasz államtanács szervezete és működése. 1937.	5 ..
24. Drágffy Miklós: Az önkormányzat multja és jelene Franciaországban. 1937.	3 ..
25. Magyary Zoltán: Közigazgatási vezérkar. 1938.	1 ..
26. Vecseklyő József—Horváth Kálmán—Menczer Károly: Világvárosok közigazgatása. 1938. Elfogyott.	
27. Magyary Zoltán: Bulletin No 1. of the Hungarian Institute of Public Administration, 1934—1938. 1939.	1 ..
28. Drágffy Miklós: A testületi önkormányzat Franciaországban. 1939.	5 ..
29. Martonyi János: A közigazgatás jogszerűsége a mai államban. 1939.	4 ..
30. Magyary Zoltán—Kiss István: A közigazgatás és az emberek. 1939.	20 ..
31. Ratkovszky Károly: Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. II. rész. 1940.	4 ..
32. Valló József: A service public eszméje a mai francia közigazgatási jogban. 1940.	5 ..
33. A szociális vármegye. 1941.	10 ..
34. Valló József: A hatályos jogszabályok összegyűjtése. 1941.	6 ..
35. Nagy Károly: Gazdasági közigazgatás a német nemzeti szocializmus rendszerében. 1941.	6 ..
— A magyar közigazgatás tükré. 1932.	24 ..
— Közigazgatástudomány. Folyóirat. 1938—.	